

รายงานความก้าวหน้าวิจัย ๔ บท

เรื่อง

กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

The process of strengthening local community identity to develop the
ancient city's eco-tourism attractions Non Mueang, Chum Phae District,
Khon Kaen Province

โดย

ดร.ไพฑูรย์ มาเมือง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ธนศิลป์พิชิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800767207

รายงานความก้าวหน้าวิจัย ๔ บท

เรื่อง

กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

The process of strengthening local community identity to develop the
ancient city's eco-tourism attractions Non Mueang, Chum Phae District,
Khon Kaen Province

โดย

ดร.ไพฑูรย์ มาเมือง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเนตร ธนศิลป์พิชิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800767207

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Subject

The process of strengthening local community identity to develop the ancient city's eco-tourism attractions Non Mueang, Chum Phae District, Khon Kaen Province

By

Dr. Phaitoon Mamuang

Assistant Professor Dr. Sunait Thanasinlapaphichit

Chaiyaphum Buddhist College

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E.2024

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800767207

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

สารบัญ(ชั่วคราว)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย.....	๒
๑.๓ วัตถุประสงค์วิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย.....	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๔
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	๕
๒.๒ แนวคิดการพัฒนาท้องถิ่น.....	๘
๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	๑๒
๒.๔ แนวคิดการสร้างเครือข่าย.....	๒๑
๒.๕ บริบทพื้นที่อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น.....	๒๙
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๕
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๔๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๔๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๑
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๔๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๔๒
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๒
๓.๕ วิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๖
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ บริบทพื้นที่โนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น	๕๐
๔.๒ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น	๕๑
๔.๓ แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอ ชุมแพ จังหวัดขอนแก่น.....	๕๕

เรื่อง	หน้า
บรรณานุกรม.....	๕๙
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์.....	๖๔
ประวัติผู้วิจัย.....	๖๗

สารบัญตาราง (ชั่วคราว)

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๑๘
๒.๒	แสดงการแบ่งเขตการปกครอง.....	๓๓
๒.๓	แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือน.....	๓๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นนั้น เป็นความมุ่งหวังเพื่อให้การพัฒนาท้องถิ่นนั้นจะต้องคำนึงถึงบริบทพื้นที่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ พื้นฐานการดำรงชีวิตของแต่ละชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันในแบบต่างๆ ภายใต้การส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย ซึ่งนับได้ว่าเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ซึ่งผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นนั้นมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่เพื่อเป็นตัวแทนในการกำหนดนโยบาย ทิศทางการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาและความต้องการของชุมชนย่อมเกิดจากข้อเสนอจากชุมชนโดยประชาชนจำเป็นจะต้องเข้าใจบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆตามความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน อันจะก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งและเกิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนได้ ตามเจตนารมณ์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) คือ การที่ประชาชน เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม เริ่มตั้งแต่การที่ประชาชนเกิดจิตสำนึกในตนเองและ ถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนเองอยู่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์^๑

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารถือเป็นหลักการสำคัญที่สุดในการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น ซึ่งการมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ ของประชาชน และเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่อยู่บนความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้การทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้และ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม แม้ในภาพรวมยังมีปัญหา อยู่บ้างเนื่องจากการมีส่วนร่วมที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ ในหลายกรณีเป็นการมีส่วนร่วมแต่เพียงในรูปแบบ ซึ่งมักเกิดจากการถูกระดมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มามีส่วนร่วมจึงทำให้การมีส่วนร่วมมีลักษณะ “ขอไปที” หรือเป็นการมีส่วนร่วมที่ขาดความเข้าใจ แนวทางปฏิบัติเช่น เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำประชาคมเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นบ่อยครั้ง ประชาชนที่มาร่วมเป็นการจัดตั้งหรือเกณฑ์มาให้ลงชื่อเพื่อเป็นหลักฐานว่ามีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนหรือประชาชนขาดความเข้าใจในแนวทางปฏิบัติต่อเรื่องที่เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การเป็นคณะกรรมการตรวจรับการจัดซื้อจัดจ้างโดยไม่เข้าใจขั้นตอนหรือวิธีการตรวจรับการจัดซื้อจัดจ้าง เป็นต้น^๒

^๑ อรทัย ก๊กผล, “การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน,” ใน คู่มือพลเมือง ยุคใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๐), ๔๐.

^๒ วุฒิสสาร ต้นไชย. การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๗. ๖๘-๖๙

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการท้องถิ่น ตามแนวนโยบายการกระจายอำนาจนั้น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งตามหลักการปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากการที่ท้องถิ่นจะพัฒนาไปในทิศทางใดนั้น ควรคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐาน ศักยภาพชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ซึ่งชุมชนแต่ละแห่งย่อมมีบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกันไป การกำหนดนโยบายการพัฒนาหรือ ทิศทางการพัฒนาจึงจำเป็นต้องอย่างหนึ่งที่จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจบริบท และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้นหาศักยภาพในพื้นที่ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาในพื้นที่เมืองโบราณ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นโบราณสถานที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะสามารถศึกษาความเป็นมาของมนุษย์โบราณ แหล่งโบราณวัตถุ อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ที่มี มาตั้งแต่ครั้งอดีตกาล สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความ ตระหนักถึงวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ ทำให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและเป็นที่สนใจของบรรดา นักท่องเที่ยว อันจะส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ในพื้นที่สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นภายในชุมชน เกิด เครือข่ายเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงได้มีความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และผลการวิจัยสามารถเป็นข้อมูลในการที่จะ พัฒนาท้องถิ่นของผู้สนใจและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางศึกษาค้นคว้าต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

- ๑.๒.๑ บริบทพื้นที่ชุมชนโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างไร
- ๑.๒.๓ แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ควรทำอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่โนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
- ๑.๓.๒ เพื่อศึกษาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
- ๑.๓.๓ เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษา กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดการพัฒนาท้องถิ่น แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวคิดการสร้างเครือข่าย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ พื้นที่อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๒ ตำบล ๑๔๓ หมู่บ้าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๐ ท่าน ได้แก่

๒.๑) ฝ่ายตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่	จำนวน ๒ คน
๒.๒) ฝ่ายผู้นำชุมชนท้องถิ่นและท้องถิ่น	จำนวน ๕ คน
๒.๓) ตัวแทนชุมชน/ตัวแทนกลุ่มในพื้นที่	จำนวน ๑๓ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเริ่มเก็บข้อมูลแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๗ ถึงวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๗

ในช่วง วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๗ ถึงวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๗ ผู้วิจัยลงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงพื้นที่

ในช่วง วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗ ถึง ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗ ผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ในเขตพื้นที่การวิจัยที่กำหนดไว้

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

ชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในตัดสินใจ กำหนดแนวทางร่วมกัน สามารถจัดการชุมชนโดยคนในชุมชน รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ร่วมกันหาแนวทางพัฒนาและแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ในที่นี้ หมายถึง ชุมชนเมืองโบราณ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

แหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนหรือนักท่องเที่ยว ในที่นี้ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

การสร้างเครือข่ายชุมชน หมายถึง การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

อัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะบุคคล สังคม ชุมชน เช่น เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง เป็นการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้

นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณโนนเมือง
อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทราบถึงบริบทพื้นที่ชุมชนโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

๑.๖.๒ ทราบถึงการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

๑.๖.๓ ทราบถึงแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุม
แพ จังหวัดขอนแก่น

๑.๖.๔ ได้องค์ความรู้จากกระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และเป็นแนวทางการพัฒนา
อุทยานประวัติศาสตร์เมืองโบราณสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำงานวิจัย ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
- ๒.๒ แนวคิดการพัฒนาท้องถิ่น
- ๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วม
- ๒.๔ แนวคิดการสร้างเครือข่าย
- ๒.๕ บริบทพื้นที่อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

๒.๑.๑ ความหมายและลักษณะชุมชนเข้มแข็ง

มนตรี กรรพุมมาลย์ และภูทงศ์ ภูณทลบุตร ได้กล่าวถึง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งว่ามีลักษณะดังนี้

๑. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนในการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
๒. สมาชิกของชุมชนพร้อมจะร่วมมือกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน
๓. มีกระบวนการของชุมชนที่ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน
๔. สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน
๕. สมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
๖. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
๗. การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด
๘. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชน หรือท้องถิ่นอื่นๆ รวมทั้งภาครัฐ เอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน^๓

^๓ มนตรี กรรพุมมาลย์ และภูทงศ์ ภูณทลบุตร. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๔๖, หน้า ๓๘-๓๙

นอกจากนั้น **สนธยา พลศรี** ได้ให้คำนิยาม การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมี ความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการ กระทำบางอย่างด้วยความรัก และความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึก ร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจายกันก็ได้แต่สามารถ ติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้น ทำให้โครงสร้าง ทางสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์ในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มี ความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้น ชุมชนเข้มแข็งมี ลักษณะ ดังนี้

(๑) มีจิตสำนึกชุมชน หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเป็นเจ้าของ ชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

(๒) จิตวิญญาณชุมชน คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อ ชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัตถุประสงค์ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจ เป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณชุมชนทำให้เกิดความปิติสุขล้นเหลือ และเกิดพลังอย่างมหัศจรรย์เป็นพลังเยียวยา ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข

(๓) เป็นชุมชนเรียนรู้ คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้ เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติ หรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้ และตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิด ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน กล่าวคือ การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจาก การเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

(๔) มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชน และจิตวิญญาณชุมชนผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

(๕) มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการ ตนเองและชุมชนได้วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงาน และประเมินผลการพัฒนาชุมชนของ ตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(๖) มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่ม และองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้ เกิดการรวมจิตสำนึก และจิตวิญญาณของสมาชิก และองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

(๗) มีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้ แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิด หรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยน ข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผลักตนเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น และร่วมทำ ประโยชน์เพื่อ ชุมชน โดยสรุป ผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อมประสานแนวคิดต่างๆ ของสมาชิกและองค์กร ชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

(๘) เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่างๆ ในชุมชน มีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือ หรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติ และประสพภาวะวิกฤตต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึ่งประสงค์

(๙) เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

(๑๐) เป็นการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ชุมชนดำรงอยู่และดำรงอยู่ต่อไปได้โดย ไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง^๔

สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันมีการบริหารจัดการร่วมกัน มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้น มีความสมัครสมานสามัคคีกันในชุมชน

๒.๑.๒ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

สัมพันธ์ เตชะอริกและคณะ ได้แยกประเภทของการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้าน ๓ ประเภท ดังนี้

ประการแรก คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน โดยภาครัฐ และเอกชน ซึ่งมีจุดเน้นที่สิทธิ และอำนาจขององค์กรชาวบ้านในการจัดการกับปัญหาต่างๆ โดยมีจุดสำคัญ ๒ ประการ คือ นโยบายของรัฐและกฎหมาย จะต้องให้สิทธิ และอำนาจแก่องค์กรชาวบ้านมากขึ้น เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และการกำหนดแผนงานงบประมาณ และโครงการจากหน่วยงานของรัฐ และเอกชนต่างๆ โดยให้องค์กรชาวบ้านเข้ามามีบทบาทมากขึ้น รวมถึงการมีสิทธิ และอำนาจในการดูแลงบประมาณการดำเนินงาน และการติดตามผลเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน

ประการต่อมา คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่ริเริ่มขึ้นใหม่ ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็ง คือ

๑. การศึกษารู้อปัญหาของชาวบ้านแบบมีส่วนร่วม โดยให้ชาวบ้านร่วมทำการศึกษาปัญหา ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเอกชน ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะทำให้ชาวบ้านเกิดแนวคิดร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และช่วยเหลือกัน

๒. การเรียนรู้ และคิดค้นกิจกรรมแก้ปัญหา การเปิดโอกาสให้มีการอบรมศึกษา ดูงานจากพื้นที่ๆ เคยประสบปัญหามาก่อน จะเป็นแนวทางแก่ชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

๓. การวางแผนกิจกรรมแก้ปัญหา ว่ามีกิจกรรมในการแก้ปัญหา หรือการพัฒนาอย่างไรบ้าง

๔. การรวมกลุ่ม เพื่อเกิดการช่วยเหลือกันทั้งความคิด เทคนิค ตลอดจนการช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

๕. การติดตามแก้ไขปัญหาและพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยเจ้าหน้าที่จาก

^๔ สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗, หน้า ๕๔-๕๖

ภายนอก และผู้นำชาวบ้านต้องติดตามสมาชิกขององค์กรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยเหลือ และพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น

ประการสุดท้าย คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้ว และกำลังดำเนินกิจกรรมพัฒนาอยู่ในปัจจุบัน มีแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็ง คือ

๑. การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านในการช่วยให้ผู้นำองค์กรชาวบ้านเข้มแข็งขึ้นมาได้นั้น ต้องมีการแยกแยะความรู้ ความสามารถของผู้นำ และเสริมสร้างให้จุดที่ผู้นำมีอยู่แล้วเข้มแข็งยิ่งขึ้น หรือเพิ่มเติมทักษะด้านอื่นๆ

๒. การเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ แนวความคิด เช่น กระบวนการแก้ปัญหา การทำงาน เป็นทีม การวางแผนจากชาวบ้าน การวิเคราะห์ เป็นต้น

๓. เจ้าหน้าที่รัฐ และเอกชนซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่เข้าไปทำงานกับองค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้ว ควรนำองค์ประกอบขององค์กรชาวบ้านเป็นตัวชีวิตในการทบทวนและปรับตัวขององค์กรชาวบ้าน เพื่อจะทำได้ติดตามการร่วมวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้องค์กรชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาของตนได้มากขึ้น^๕

๒.๑.๓ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

สนธยา พลศรี ได้กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ

๑. ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาที่มีระบบการศึกษา สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากร ระบบสวัสดิการและกฎหมายมาจากชุมชนเป็นของชุมชน

๒. ความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการพัฒนาใหม่ในการพัฒนา จะช่วยให้เกิดการสร้างและจัดระเบียบของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศน์ และระบบทุนของชุมชนให้พึ่งตนเองได้และยั่งยืน

๓. นำไปสู่โครงสร้างทางการเมือง และระบบการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

๔. ระบบความร่วมมือและความเป็นประชาคม ประชาสังคม จะทำให้สังคมโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างคุณภาพทางการพัฒนา^๖

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทในชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน เกิดการรวมกลุ่ม ตามแนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์”

๒.๒ แนวคิดการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาท้องถิ่น นับว่าเป็นส่วนสำคัญในการที่จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งนี้ทุกภาคส่วนล้วนแล้วแต่มีนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่น อาจมีความแตกต่างกันในลักษณะของบทบาทหน้าที่แต่ละหน่วยงาน แต่อย่างไรก็ตามการที่จะพัฒนาท้องถิ่นได้นั้นจำเป็นต้องสร้างความ

^๕ สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐, หน้า ๑๑๓-๑๑๗

^๖ สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗, หน้า ๕๔-๕๖

เข้าใจภายในชุมชนในการที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆให้เกิดขึ้น อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาท้องถิ่น

ชวลิต สละ ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาท้องถิ่นไม่ใช่การย่อส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับชาติให้เล็กลงมาเป็นระดับท้องถิ่น แต่การพัฒนาท้องถิ่นเป็นการพัฒนาสังคมและเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น แม้ว่าจะมีเรื่องทางเศรษฐกิจอยู่ด้วยก็จะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่กระทบต่อปัญหาสังคมและคุณภาพชีวิต เช่น การประกอบอาชีพ การมีงานทำ และการว่างงาน การผลิตสินค้าเกษตรที่เน้นการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นอาหาร การอุตสาหกรรมในครัวเรือนหรือศิลปาชีพหรืออุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ไม่สร้างมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและไม่เป็นอันตรายต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนี้การพัฒนาท้องถิ่นจะเน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นให้ดีขึ้น แล้วปรับปรุงให้การดำเนินชีวิตในชุมชนมีความสุข การกระทำเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ก็โดยอาศัยองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นเป็นแกนนำ ด้วยความร่วมมือจากหน่วยงานเอกชนและกลุ่มทางสังคมรวมทั้งหน่วยงานราชการเป็นฝ่ายสนับสนุน^๗

นอกจากนั้น **สัญญา สัญญาวิวัฒน์** ได้ให้คำนิยามการพัฒนา กล่าวคือ

(๑) การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาได้เป็นเรื่องราวตามธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่า จะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ข้าหรือเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาหรือถูกพัฒนา เป็นต้น

(๒) เป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คน คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและผู้รับผลของการพัฒนา และมองคนเป็นกลุ่ม หรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

(๓) เป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคม คือความกินดีอยู่ดีด้านต่างๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจ และการเมือง^๘

อีกทั้ง **เฉลียว บุรีภักดีและคณะ** ได้ให้ความหมาย การพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง การทำให้การดำเนินชีวิตของหมู่คนสามารถดำรงอยู่ได้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในลักษณะการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่สภาวะแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและชีวภาพยังคงอยู่ ซึ่งท้องถิ่นจะต้องอนุรักษ์ และพัฒนาด้านวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปสืบจนชั่วลูกชั่วหลาน^๙

สรุปได้ว่า การพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น

๒.๒.๒ องค์ประกอบของการพัฒนาท้องถิ่น

^๗ ชวลิต สละ. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. ๒๕๕๖, หน้า ๓๓๔

^๘ สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๔๐, หน้า ๓)

^๙ เฉลียว บุรีภักดีและคณะ. ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ. เอส.อาร์.พรินติ้งแอนด์โปรดักส์. ๒๕๔๕ หน้า ๔๔

ปารีชาติ วลัยเสถียร ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการพัฒนาท้องถิ่น ประกอบด้วย

(๑) การพัฒนาท้องถิ่น คือ ความพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนภายในท้องถิ่นให้ดีขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาท้องถิ่น มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ประชาชนภายในท้องถิ่น มีความเจริญขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

(๒) การพัฒนาท้องถิ่นมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือลักษณะทางกายภาพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน การประพฤติปฏิบัติแบบเก่าๆของประชาชนในท้องถิ่น อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ด้วยวิธีการให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยเน้นที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้ถูกทิศทาง

(๓) การดำเนินงานจะต้องตอบสนองความต้องการของประชาชน หมายถึง กิจกรรมใดๆที่จะนำไปส่งเสริมให้ประชาชนรับไปปฏิบัติจะต้องเป็นความต้องการของประชาชนอยู่แล้ว หรือเป็นกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนและสามารถทำให้ประชาชนรู้สึกต้องการได้

(๔) การพัฒนาท้องถิ่นจะต้องใช้หลักการยั่วยุ เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้นๆ

(๕) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือนยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มขึ้น

(๖) รัฐบาลหรือแหล่งความช่วยเหลือจากภายนอก จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสิ่งที่เกิดความสามารถที่ประชาชนในท้องถิ่นจะจัดหามาเองได้ เช่น ความรู้ทางวิชาการ วัสดุและเงินเท่าที่จำเป็น

(๗) จะต้องมีการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน มีใช้ดำเนินการเพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดโดยเฉพาะ และการที่จะพัฒนาชุมชนให้ได้ผล จะต้องเป็นการพัฒนาโดยทั่วไปและมุ่งประชาชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงใช้หลักการที่เรียกว่า Holistic approach คือ มุ่งที่จะพัฒนาทุกๆ ด้าน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่ง

(๘) กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นจะต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นหลัก

(๙) วิธีการในการพัฒนาท้องถิ่นให้อาศัยหลักการ และแนวทางระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ^{๑๐}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการพัฒนาท้องถิ่น จะต้องมีการจัดตั้งเป็นองค์กร มีการประสานงานร่วมมือกัน มีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน มีการวางแผนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา

๒.๒.๓ ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น

ขวลิต สละ ได้กล่าวไว้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องมีข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นทางการในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการศึกษาปัญหาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และพัฒนาองค์การขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นมีตัวอย่างแบบ

^{๑๐} ปารีชาติ วลัยเสถียร.(๒๕๔๒). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, หน้า ๖๘-๖๙

สำรวจเพื่อรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นไว้แล้วหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านประชาชน การประกอบอาชีพ สภาพพื้นที่ ทางภูมิศาสตร์ สภาพสังคม และเศรษฐกิจ รวมทั้งการบริหารองค์การขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย ในอดีตนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรเองเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการบริหารงาน และข้อมูลเกี่ยวกับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ที่เน้นการมีส่วนร่วมที่สำคัญกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ การเลือกตั้งและการเสียภาษีอากร ส่วนเรื่องอื่น ๆ จะมีข้อมูลไม่สมบูรณ์ ดังนั้น เรื่องสำคัญในท้องถิ่นบางเรื่องจึงไม่สมบูรณ์ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติและโบราณสถาน การป้องกันภัยธรรมชาติ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนาท้องถิ่น หากจะแบ่งข้อมูลต่าง ๆ ในท้องถิ่นให้เป็นหมวดหมู่เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นจะได้ ๕ กลุ่ม คือ

ก) ประชากรในท้องถิ่น ซึ่งอย่างน้อยก็จะมีรายละเอียดเกี่ยวกับประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ชนกลุ่มน้อย การอนามัย และการศึกษา

ข) สภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ลักษณะของพื้นที่ สภาพอากาศ ที่ราบ ภูเขา แหล่งน้ำ ป่าไม้และสัตว์ป่า พื้นที่ที่ประสบภัยธรรมชาติเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ชายทะเล

ค) สิ่งก่อสร้างและเส้นทางคมนาคมปัจจุบัน การตั้งบ้านเรือน ผังเมือง เส้นทางขนส่ง โรงงานอุตสาหกรรม โรงแรมและร้านอาหาร แหล่งบันเทิงและสวนสาธารณะ

ง) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

จ) วัฒนธรรมและจารีตประเพณี การแสดงที่โดดเด่นประจำท้องถิ่น และการกีฬาทั้งสากลและกีฬาท้องถิ่น^{๑๑}

สรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น นั้นจำเป็นจะต้องมีข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นนั้น เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพ วิถีความเป็นอยู่ เพื่อที่จะเข้าใจในบริบทพื้นที่ อันจะทำให้สามารถให้เกิดกระบวนการพัฒนาร่วมกัน

๒.๒.๔ หลักการพัฒนาท้องถิ่น

ปารีชาติ วลัยเสถียร ได้กล่าวถึง หลักการพัฒนาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

(๑) หลักการมีส่วนร่วม โดยการเสริมสร้าง และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอนการทำงาน

(๒) หลักความสมดุลของการพัฒนา โดยควรคำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในลักษณะของ Holistic Approach เพราะเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การพัฒนาทั้งสามประการมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อยังกันอย่างใกล้ชิด การจะเน้นด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปเพียงใดนั้น ย่อมจะได้รับการกำหนดโดยลักษณะ และความเข้มข้นของปัญหาที่แต่ละท้องถิ่นเผชิญอยู่เป็นสำคัญ ทั้งนี้ต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้เสียเปรียบ และกลุ่มคนยากจนในท้องถิ่นที่จะพัฒนาให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกับสมาชิกอื่นๆ ในท้องถิ่น

(๓) หลักการพึ่งตนเอง โดยประชาชนจะต้องมีอิสระในการคิด ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ โดยใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาภายในท้องถิ่นให้มากที่สุดเป็นเบื้องต้น ซึ่งหากมีโอกาสได้เรียนรู้และปฏิบัติมากขึ้นก็จะเพิ่มความเชื่อมั่นและความรู้สึกที่จะพึ่งตนเองให้สูงขึ้น

^{๑๑} ขวลิต สละ. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. ๒๕๕๖, หน้า ๓๓๕-๓๓๖

(๔) หลักความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นของตนเอง การดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นควรจะทำให้มีความสอดคล้องกับ วัฒนธรรมที่ดำรงมาต่อชีวิตท้องถิ่น^{๑๒}

สรุปได้ว่า หลักการมีส่วนร่วมที่สำคัญ นั้นประกอบด้วย หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการวางแผนแบบต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างวิถีเดิมสู่วิถีใหม่ โดยยังความเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

๒.๓.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชน ซึ่ง

ประกอบด้วยบุคคลกลุ่มบุคคล และองค์กรมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการ การรับรู้ข่าวสาร การ แสดงความคิดเห็นประเด็นปัญหา การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย การวางแผน การได้รับประโยชน์ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การติดตามประเมินผลและการแก้ไขปัญหา อุปสรรค ดังนั้น การทำงานแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับบุคคลและองค์กรหลายประเภท เพื่อเกิดความสมานไมตรี ซึ่งมี องค์กรประกอบที่สำคัญคือผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมี ผลประโยชน์ร่วมกัน^{๑๓}

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความหมาย การ มีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจหรือ โครงการที่ส่วนราชการจะดำเนินการ ซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนนั้น การทำ ความเข้าใจถึงผลกระทบและแนวทางแก้ไขที่ส่วนราชการจะดำเนินการและปรึกษาหารือร่วมกันระหว่าง ภาครัฐและภาคประชาชน โดยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและรัฐต้องรับฟังจนประชาชนเกิด ความพึงพอใจ การจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดประชุม การพูดคุยเป็นกลุ่ม การชี้แจงของ ส่วนราชการ ตลอดจนการจัดทำประชาพิจารณ์^{๑๔}

ปรัชญา เวสารัชช ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น และชนบท หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชน หรือองค์กรของประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการ ดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นและชนบทในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทุกขั้นตอน ในรูปแบบการตัดสินใจ ในการกำหนดชีวิตของตน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาหรือยกระดับขีดความสามารถของตนใน

^{๑๒} ปาริชาติ วลัยเสถียร.(๒๕๔๒). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, หน้า ๖๘-๖๙

^{๑๓} เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่ารอบคุดข้อจำกัดและการ วิเคราะห์ทางเลือก. กรุงเทพฯ : วารสารพัฒนาชุมชน. (๒๕๔๖ หน้า ๒๑)

^{๑๔} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ตัวอย่างการดำเนินงาน พัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ของหน่วยงานองค์กรส่วนกลาง. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ, ๒๕๔๖, หน้า ๗-๘

การจัดการทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้านของตนให้ดีขึ้นกว่าเดิม^{๑๕}

และยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่าต้องครอบคลุมในประเด็น ดังต่อไปนี้^{๑๖}

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อ หรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโดยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินโครงการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา การพิจารณาในมติดังกล่าวการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน แรงงาน และทรัพยากร เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

๓. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพ โครงสร้าง การบริหาร นโยบาย และลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่รับจากการลงทุน

นอกจากนั้น **ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ** ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการ ซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนรวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสาร สองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มี ส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการ เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาเป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่น่าจะรุนแรง” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและ ความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความหวังกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชนรวมทั้งเป็นการ พัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน^{๑๗}

อรรถัย ก๊กผล ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่าย

^{๑๕} ปรัชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : รายงานการวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗. หน้า ๑๐๓

^{๑๖} ปรัชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘. หน้า ๓๕

^{๑๗} ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (๒๕๕๑) น.๑๗ . คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๕๑.

ที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย^{๑๘}

บรรศักดิ์ อูวรรณโนและคณะ ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในดานการให้และรับรู้ขอมูลข่าวสาร การให้ความ คิดเห็นหรือขอเสนอแนะ การรวมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลตามนโยบาย แผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น^{๑๙}

๒.๓.๒ รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

สถาบันพระปกเกล้า ได้กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้^{๒๐}

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่บัญญัติไว้ใน หมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตน

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการส่วนท้องถิ่น

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดทำประชาพิจารณ์

๔. การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น

๕. การมีส่วนร่วมในการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น

๖. การมีส่วนร่วมในการลงประชามติ เช่นการร่างกฎหมาย หรือโครงการใหญ่ ๆ

๗. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๓.๓ กระบวนการหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

อคิน ระพีพัฒน์ ได้กล่าวถึง กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน มี ๕ ระดับ คือ^{๒๑}

๑. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาในชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

๒. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่ใช้

^{๑๘} อรทัย ก๊กผล (๒๕๔๖ : ๒). การมีส่วนร่วมของประชาชน ใน การมีส่วนร่วมของประชาชน บรรณาธิการ โดย พัชรี สีโรรส. กรุงเทพฯ. คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖

^{๑๙} บรรศักดิ์ อูวรรณโนและคณะ.(๒๕๕๒). รายงานการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ,สถาบันพระปกเกล้า,หน้า ๑๘

^{๒๐} สถาบันพระปกเกล้า.๒๕๔๗ ค : ๑๓ สารานุกรมการปกครองท้องถิ่น หมวดประชาสังคมกับการปกครองท้องถิ่น การเมืองและการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น. กรุงเทพฯ .บริษัทธรรมกาเพรส จำกัด

^{๒๑} อคิน ระพีพัฒน์ . การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารการพิมพ์, ๒๕๒๗, หน้า ๑๗

๓. การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความอนุเคราะห์ขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากโครงการ หรือการมีส่วนร่วมจากการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นด้านกายภาพ หรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลได้

๕. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้หรือไม่การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำนั้นเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

นอกจากนั้น Cohen, J.M. and Uphoff ได้กล่าวถึง ลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้^{๒๒}

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงการดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานการประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่ได้ประโยชน์ทางบวก และผลที่เด่นชัดในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะได้ประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมิน (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (View) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆได้

อีกทั้ง โกวิทท์ พวงงาม ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ครมมี ๔ ขั้นตอน

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี

---

^{๒๒} Cohen, J.M. and Uphoff อ้างถึงใน อังฉพล ธรรมรงค์. การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ จังหวัดน่าน. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ. ๒๕๖๐, หน้า ๑๒

แล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

๒.การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

๓.การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๔.การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก^{๒๓}

๒.๓.๔ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สมาคมนานาชาติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้กล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) ๕ ระดับ คือ

๑. ระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางเลือกและทางเลือก

๒. ระดับรับฟังความคิดเห็น (Consult) เพื่อได้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข

๓. ระดับเข้ามามีบทบาท (Involve) เพื่อร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะได้รับการพิจารณา

๔. ระดับสร้างความร่วมมือ (Collaborate) เพื่อเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่ระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข

๕. ระดับเสริมพลังอำนาจ (Empower) เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ^{๒๔}

---

^{๒๓} โกวิท พวงงาม. (๒๕๔๕). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.

^{๒๔} สมาคมนานาชาติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (International Association for Public Participation หรือ IAP๒) อ้างถึงใน อรทัย ก๊กผลและคณะ. การบริหารปกครองสาธารณะการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ ๒๑. ๒๕๕๖, หน้า ๙๗

ตารางที่ ๑ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (IAP๒)

ให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform)	รับฟังความคิดเห็น (Consult)	เข้ามามีบทบาท (Involve)	สร้างความ ร่วมมือ (Collaborate)	เสริมพลัง อำนาจ (Empower)
เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :
เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข	เพื่อได้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาวะปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข	เพื่อร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะได้รับ การพิจารณา	เพื่อเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจตั้งแต่ระบุปัญหาพัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข	เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ

ที่มา : อรรถัย ก๊กผลและคณะ. ๒๕๕๖,๙๗

สรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน แบ่งเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ ระดับให้ข้อมูลข่าวสาร ระดับรับฟังความคิดเห็น ระดับเข้ามามีบทบาท ระดับสร้างความร่วมมือ และระดับเสริมพลังอำนาจ ซึ่งในแต่ละระดับจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพที่แตกต่างกัน

๒.๓.๕ ระดับการบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วม

อรรถัย ก๊กผลและคณะ ได้กล่าวถึง ระดับการบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วม (Managerial Level) ประกอบด้วยหลัก ๔s คือ

๑. Staring Early : กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องดำเนินการก่อนการตัดสินใจ ความล้มเหลวของการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีตมักเกิดจากภาครัฐเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมช้าหลังจกมีการตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว หรือมีข้อผูกมัดอื่นจนเปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือหลังจกมีความขัดแย้งเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การจัดทำมีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจมิได้หมายความว่าก่อนการตัดสินใจไม่กัวัน หรือไม่ก็สัปดาห์ มิติเวลาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนความจริงใจของหน่วยงานของรัฐในกระบวนการมีส่วนร่วม ควรให้มีเวลาเพียงพอในการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง เพื่อให้การตัดสินใจสะท้อนความคิดเห็นของชุมชน

นอกจากนี้ ในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้น มีประโยชน์ช่วยให้ประชาชนมีเวลาคิดถึงทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น และเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการ ดังนั้น การบริหารการมีส่วนร่วมที่ดีนั้นควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ตระหนักถึงปัญหาความจำเป็นของโครงการ หรือในขั้นของการหาข้อมูลพื้นฐาน เช่น หากเป็นกรณีการทำโครงการโรงไฟฟ้า หรือที่ทิ้งขยะ ควรต้องปรึกษาหารือถึงความจำเป็นของการมีโรงไฟฟ้าหรือที่ทิ้งขยะหรือไม่ ก่อนจะถามว่าตั้งที่นี่ได้หรือไม่

๒. Stakeholders: หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมอีกประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ต้องทำให้มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง (Inclusive) ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอาจถือว่าต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรก ๆ

หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระมัดระวังมิให้เกิดการผิดกลุ่มเป้าหมาย ต้องตระหนักว่าประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบจากประเด็นการตัดสินใจไม่เท่ากันบ่อยครั้งที่เรามักคิดว่าประชาชนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ในความจริงผู้ได้รับผลกระทบมีหลากหลายกลุ่ม การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมต้องมั่นใจว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมและแต่ละกลุ่มอาจมีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันเพื่อเอื้ออำนวยให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่น กำหนดเวลารับฟังความคิดเห็นที่ชาวบ้านมาร่วมได้ หรือการใช้ภาษาท้องถิ่น รวมทั้งการอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านในการเดินทางไปร่วม การพยายามเข้าหากกลุ่มที่ด้อยโอกาสในสังคม เช่น คนยากจน ผู้หญิง คนชรา และเด็ก

๓. Sincerity : การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อน และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมและประชาชนถือว่าเป็นมิติที่มีความสำคัญในการบริหารการมีส่วนร่วมให้ประสบผลสำเร็จ หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของโครงการหรือมีอำนาจอนุมัติต้องจัดการกระบวนการอย่างจริงจัง เปิดเผย ชื่อสัตย์ ปราศจากอคติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง ตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง อธิบายกระบวนการต่าง ๆ อย่างชัดเจน ลดข้อสงสัยต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดข้อสงสัยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระยะเริ่มต้น ขณะเดียวกันตั้งใจรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นและนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันนำมาซึ่งความร่วมมือ ความเข้าใจ และการสื่อสารที่ดีขึ้น

๔. Suitability : หลักการที่สำคัญประการสุดท้ายของการบริหารการมีส่วนร่วมคือ การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการความสามารถและความพร้อมรวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ด้านระยะเวลา บุคลากรและงบประมาณ ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมอยู่ที่ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ต้องตระหนักว่าการให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการปรึกษาหารือที่มีประสิทธิผล^{๒๕}

^{๒๕} อรรถัย ก๊กผลและคณะ. การบริหารปกครองสาธารณะการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ ๒๑. ๒๕๕๖, หน้า

๒.๓.๖ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

๑. เพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น
๒. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ
๓. การสร้างความฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
๔. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
๕. การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้าและความขัดแย้งรุนแรงได้
๖. ช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดความใกล้ชิดกับประชาชนและไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชนและเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน
๗. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของคนสาธารณสุขถือว่าเป็นการให้การศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน
๘. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มทุนทางสังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
๙. เกิดความรู้สึกร่วมและรู้สึกรักและแสดงความเป็นเจ้าของท้องถิ่นของตนเอง
๑๐. มีประสบการณ์และคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง
๑๑. เห็นความสำคัญของตนเองและมีส่วนรับรู้ถึงปัญหา อุปสรรคและสามารถแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของตนเองได้
๑๒. สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงเป้าหมาย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และการบริการที่ดีขึ้น
๑๓. สามารถป้องกันการบริหารการจัดการของหน่วยงานของรัฐที่ไม่โปร่งใส ไม่ถูกต้องและไม่เกิดประโยชน์ในท้องถิ่นได้^{๒๖}

^{๒๖} สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (๒๕๕๒ : ๒๙ - ๓๐). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการประชาชน, ๒๕๕๒

๒.๔ แนวคิดการสร้างเครือข่าย

ความสัมพันธ์ของเครือข่ายในทางสังคมวิทยาเป็นแนวคิดและกระบวนการเกี่ยวกับการจัดระบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มคน องค์กรและสมาชิกของเครือข่ายในระดับต่างๆ ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันบนพื้นฐานที่สำคัญคือ การประสานงานกัน การยอมรับในศักดิ์ศรีกันและกัน การมีสถานภาพและบทบาทที่เสมอภาคหรือทัดเทียมกัน การมีอิสระต่อกัน แต่มีความพร้อมที่จะดำเนินงานร่วมกัน และการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๒๗} อีกทั้งเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการที่เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันโดยไม่ละทิ้งสาเหตุ ผลลัพธ์ และบริบทที่เกี่ยวข้องเป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวมและเป็นระบบเปิดที่สามารถจะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ อย่างต่อเนื่องและสุดท้าย คือความเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ระหว่างกันหรือการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบจัดเป็นความสัมพันธ์ในมิติของความเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงมองถึงกระบวนการของสรรพสิ่งว่า มีการประสานสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อกำกับความเป็นไปของการทำหน้าที่ตามระบบนั้นๆ ให้มีความสัมพันธ์และมีความเป็นปกติยิ่งขึ้น ซึ่งความเป็นปกตินี้มิได้หมายถึงความสมดุลที่หยุดนิ่ง แต่เป็นองค์กรที่สามารถจัดการตัวเองได้และมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้น หรือเกิดสถานการณ์ในรูปแบบหนึ่งๆ เราไม่สามารถที่จะใช้กรอบคิดอันเดิม หรือมุมมองอันเดิมในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ทั้งหมด เราจำเป็นต้องใช้สถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนและระบบย่อยที่สลับซับซ้อน หรือใช้บริบทที่เกี่ยวข้องนั้นๆ ในการแก้ไขปัญหา กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การเข้าไปจัดการและการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นองค์รวมและมองสรรพสิ่งอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นเหมือนเรื่องของสมการทางคณิตศาสตร์ที่ยากๆ และทับซ้อนกันอยู่อย่างมากมาย โดยที่มีสมการย่อยแต่ละอันไม่เหมือนกัน แต่เมื่อสามารถแก้สมการย่อยนั้น สมการใดสมการหนึ่งได้ก็สามารถนำไปสู่การแก้สมการใหญ่ที่ยากๆ นั้นได้ในเวลาชั่วพริบตา^{๒๘}

๒.๔.๑ ความหมายของเครือข่าย

มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้นิยามหรือความหมาย การสร้างเครือข่ายทางสังคม ดังนี้

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลธมฺมิ) และคณะ ได้กล่าวถึง เครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล กลุ่ม องค์กร หรือขยายไปถึงระหว่างรัฐชาติ โดยมีการสื่อสารและสาระที่นำเข้าสู่กระบวนการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์(รวมทั้งอาจทำลายความสัมพันธ์ได้ด้วย) การเกิดของเครือข่ายไม่ใช่การเรียกผู้คนมาประชุมในเวทีที่เป็นทางการ แต่เกิดจากการที่

^{๒๗} วันชัย พลเมืองดี. การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๖๑, หน้า ๒๑

^{๒๘} พระมหาประภาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร), ดร.และนายสัญญา สดประเสริฐ. การสร้างเครือข่ายจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในการพัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองเชิงพุทธ ในจังหวัดนครปฐม. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี. ๒๕๖๐, หน้า ๙๒-๙๓

บุคคล หรือกลุ่ม/องค์กรได้มีโอกาสติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพื่อการสนับสนุนให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่บุคคล กลุ่ม และองค์กรกำหนดไว้ข้อพิจารณาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งไม่จำเป็นต้องเกาะเกี่ยวกันอย่างเหนียว แน่นเสมอไป การมีความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ แต่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่าง สม่่าเสมอก็สามารถช่วยให้การทำงานของเครือข่ายได้ดี จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network Concept มีพัฒนาการมาจากพื้นฐานของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) โดยมีหลักการที่ว่า ในเครือข่ายสังคมจะประกอบไปด้วย บุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ของแต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ซึ่งแต่ละคนนั้นมีได้ มีเพียงบทบาทเดียวหากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน บุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ ที่คาดหวังในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจในปัจจุบัน^{๒๙}

พระครูโฆสิตวัณนานุกูล, ผศ.ดร.และคณะ ได้ให้ความหมาย การสร้างเครือข่าย หมายถึง การติดต่อด้านข่าวสารการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชนสันติภาพไร้รอยต่อทางศาสนาต้นแบบและนำไปสู่ การสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ในระดับบุคคล หรือกลุ่ม/องค์กร ในแต่ละพื้นที่ให้มีโอกาสติดต่อสื่อสาร สนับสนุนส่งเสริมการสร้างและพัฒนาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันทั้งในนามสุขและยามที่ประสบกับความทุกข์ยากหรือความเดือดร้อน^{๓๐}

ฐิติวรรณ สิ้นธุ์นอก ได้ให้ความหมาย การสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network Construct) หมายถึง กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิก ต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย เหตุผลในการสร้างเครือข่ายทางสังคม มีหลายประการ ได้แก่

- ๑) บุคคลต้องการมีเพื่อนในการทำงาน ต้องการมีหมู่ มีพวก
- ๒) บุคคลต้องการทรัพยากรในการทำงาน

---

^{๒๙} พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลมณี) และคณะ. การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะและเครือข่ายการจัดการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๓, หน้า ๒๙

^{๓๐} พระครูโฆสิตวัณนานุกูล, ผศ.ดร.และคณะ. การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช. ๒๕๖๓, หน้า ๕

- ๓) บุคคลต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน
- ๔) บุคคลต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา
- ๕) บุคคลต้องการประหยัด และ
- ๖) บุคคลต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน รวมไปถึงมีปัจจัยเสริมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ คือ ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย^{๓๑}

พระมหาวชิธรโม (กุลมณี) และคณะ ได้กล่าวถึง การสร้างเครือข่ายทางสังคม หมายถึง บุคคล องค์กร หน่วยงานหรือสถาบันใดที่มีความสัมพันธ์ร่วมกัน กระทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย โดยเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์ และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆด้วยเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิตระหว่างองค์กร กรสมาชิกที่มีจุดประสงค์เดียวกัน^{๓๒}

๒.๔.๒ องค์ประกอบของเครือข่าย

พระครูโฆสิตพัฒนานุกุล, ผศ.ดร.และคณะ ได้แยกแยะองค์ประกอบของเครือข่ายไว้หลายประการ มีดังนี้

๑) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception) สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา และมีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาาร่วมกัน มีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพัน ในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาคความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เพราะหากสมาชิกไม่มีความเข้าใจในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะทำให้การประสานงาน และการขอความร่วมมือในการดำเนินการเป็นไปอย่างยากลำบากเพราะต่างคนต่างก็ใช้กรอบการมองโลกคนละกรอบเหมือนในใส่แว่นตากันคนละสี ย่อมมองปัญหาหรือความต้องการที่เกิดขึ้นไปคนละทิศทาง แต่มิได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายไม่สามารถจะมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เพราะมุมมองที่แตกต่างย่อมมีประโยชน์ช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ในการทำงาน แต่ความคิดที่ต่างต่างนี้สมาชิกเครือข่ายยอมรับกัน มีฉะนั้นความแตกต่างที่มีอยู่จะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด

---

^{๓๑} รุติวรรณ สิ้นธนอก. การมีส่วนร่วมและเสริมสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์กับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดน จังหวัดหนองคาย. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ๒๕๖๓, หน้า ๔๓

^{๓๒} พระมหาวชิธรโม (กุลมณี) และคณะ. การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะและเครือข่ายการจัดการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๓, หน้า ๓๓

๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นการมองเห็นภาพของจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกันและการมีเป้าหมายที่จะไปด้วยกันจะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีพลัง เกิดเอกภาพและช่วยบรรเทาความขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่ายพฤติกรรม การปฏิบัติของสมาชิกก็จะเริ่มแตกต่างจากสิ่งที่มีสมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้นแม้ว่าวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้างให้เกิดขึ้น แต่ก็จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้และสมาชิกของเครือข่ายก็ควรมีวิสัยทัศน์ย่อยส่วนตัว ที่สอดคล้องไปด้วยกันกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายแม้อาจไม่ได้ซ้อนทับอย่างแนบสนิทกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย แต่อย่างน้อยก็ควรสอดรับไปในทิศทางเดียวกัน

๓) การเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interests/Benefits) เครือข่ายเกิดจากที่สมาชิกแต่ละคนมีความต้องการของตนเอง แต่ความต้องการเหล่านั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ความจำกัดนี้ทำให้เกิดการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดใจให้รวมเป็นเครือข่าย ดังนั้น การรวมเป็นเครือข่ายจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ซึ่งผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน อาทิ เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับโอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ

๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างกว้างขวาง (All stakeholder sparticipation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่ายจะต้องเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในเครือข่ายซึ่งการมีส่วนร่วมย่อมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือกระทำในฐานะหุ้นส่วน (Partner) ของเครือข่ายซึ่งเป็นการสัมพันธ์ในแนวนราบ (Horizontal Relationship) ที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical Relationship) หมายความว่าหากการรวมตัวเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐก็ต้องวางสถานะของตนเองเทียบเท่ากับประชาชนในฐานะของสมาชิกเครือข่าย และสถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรเป็นไปในลักษณะของความเท่าเทียมกัน (Equal Status) ในฐานะหุ้นส่วน (Partner) ของเครือข่ายซึ่งเป็นการสัมพันธ์ในแนวนราบ (Horizontal Relationship) ที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical Relationship) ดังที่เคยมีมา

๕) กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างซึ่งกันและกันโดยที่จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งจะทำให้ผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายมากกว่าการไม่สร้างเครือข่ายแต่ต่างคนต่างอยู่

๖) การพึ่งอิงร่วมกัน (Interdependence) เนื่องจากความจำกัดของสมาชิกด้านในเครือข่ายทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ สมาชิกเครือข่ายจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้

อย่างสมบูรณ์ด้วยตนเอง การจะทำให้สมาชิกหรือหุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันให้แน่นหนา จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่าจะหากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงไปได้การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงจำเป็นต้องดำรงอยู่ของเครือข่ายซึ่งการพึ่งพิงอิงร่วมกันนี้จะส่งผลทำให้สมาชิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

๗) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้วย่อมไม่มีทางที่จะเกิดความร่วมมือกันได้และจะไม่เกิดเครือข่ายความร่วมมืออย่างแท้จริงดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเช่นมีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียนหรือการพบปะพูดคุยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันหรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนา ร่วมกัน เป็นต้นซึ่งผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วยปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (Reciprocal Exchange) มิใช่ปฏิสัมพันธ์ฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ยิ่งสมาชิกมีการปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะยิ่งความผูกพันภายในระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้นช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงในระดับที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น (Highly Integrated) นอกจากนี้การปฏิสัมพันธ์ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นอันจะช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งยิ่งขึ้น^{๓๓}

นอกจากนั้น พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลมณี) และคณะ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบอันเป็นทางการบริหารที่สำคัญและส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย มีดังนี้

๑) กระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งต้องมีความสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เทคนิค ประสบการณ์ ตลอดจนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการสรุปความก้าวหน้าในผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกและเครือข่าย

๒) ความต้องการของมวลชนสมาชิกเครือข่าย การได้แลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมอง ต่อเป้าหมายของกิจกรรมในความร่วมมือ ตลอดจนกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกสามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติและประสานความร่วมมือได้อย่างต่อเนื่อง

๓) ความร่วมมือ และโครงสร้างเครือข่ายมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อการประสานความร่วมมือ ลดปัญหาความขัดแย้ง ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม

๔) การส่งเสริมบทบาทและการตัดสินใจในชั้นดำเนินการของมวลสมาชิก เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ

---

^{๓๓} พระครูโฆสิตวิธานกุล, ผศ.ดร.และคณะ. การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช. ๒๕๖๓, หน้า ๑๒-๑๓

๕) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บทบาทของเครือข่ายและมวลสมาชิกเพื่อระดมความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานทั้งแก่มวลสมาชิกและประชาชนทั่วไป รวมทั้งการขยายผล ต่อเนื่องให้เกิดความยั่งยืนต่อไป^{๓๔}

๒.๔.๓ ประเภทของเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อปอูน) และปาริชาติ วลัยเสถียร ได้กล่าวถึง ประเภท รูปแบบ และลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายก็เพื่อสร้างความเข้าใจ และมองเห็นภาพความ เคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรเครือข่ายต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากพัฒนาการของความเป็นเครือข่ายใน สังคมไทย จะเห็นได้ว่า มีกระบวนการเกิดขึ้นของเครือข่ายในภาคส่วนต่างๆ อย่างมากมาย ทั้งภาครัฐ ภาครัฐกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และภาคประชาชน รวมทั้งในด้านแนวคิด กิจกรรม ก็มี กระบวนการแบ่งประเภท และรูปแบบของเครือข่ายออกเป็นนัยต่างๆ ดังนั้น ประเภท และรูปแบบของ เครือข่ายจึงมีความแตกต่างกันไปตามนิยาม และกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม หรือผู้ใช้กิจกรรมเครือข่าย กำหนดขึ้น โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเกณฑ์บางประการในการจัดประเภท และรูปแบบของเครือข่าย เพื่อให้ เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่าย ดังนี้

๑. เครือข่ายเชิงพื้นที่ หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม องค์กรเครือข่ายที่อาศัยพื้นที่ ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน เป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นเป้าหมายนำทาง และเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกัน โดยยึดเอาพื้นที่ ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย

๒. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่ม องค์กร โดยมองข้ามในเชิงมิติพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการใน ประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็น เครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาครัฐกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของ หน่วยงาน หรือโครงการสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ^{๓๕}

๒.๔.๔ ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดเครือข่าย

พระมหาประกาศิต สิริเมธ (ฐิติปสิทธิกร), ดร.และนายสัญญา สดประเสริฐ ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดเครือข่าย ไว้ดังนี้

๑. ปัจจัยพื้นฐานในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

^{๓๔} พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลธมณี) และคณะ. การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะและเครือข่าย การจัดการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย. รายการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๓, หน้า ๓๗

^{๓๕} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อปอูน) และปาริชาติ วลัยเสถียร, เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้และการ จัดการ. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. ๒๕๔๗. หน้า ๘๔-๙๐.

ก) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ระหว่างบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน หรือการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย จึงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันขึ้น

ข) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน เป็นความสัมพันธ์แบบครอบครัวและแบบเครือญาติที่มีความสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา จึงมีผลต่อการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของเครือข่ายโดยตรง

ค) การพบปะระหว่างบุคคล เช่น ระหว่างเพื่อนบ้าน การร่วมกันทำบุญ และการทำกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กัน ได้มีโอกาสพูดคุยประเด็นสาระต่าง ๆ ร่วมกันมากขึ้นและก่อให้เกิดการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันขึ้นได้

ง) บุคคลในชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันและมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลนั้นๆ ร่วมกันทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับเดียวกันไม่มีสถานภาพเหนือกว่าจึงเกิดเป็นเครือข่ายได้ง่าย

จ) บุคคลในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันเป็นประจำมีความจริงใจในการพบปะกัน

ฉ) ความใกล้ชิดสนิทสนมกันระหว่างคนในชุมชน การพบปะกันบ่อยครั้งสม่ำเสมอทำให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกัน นำไปสู่วิถีคิดและการกระทำที่คล้ายกันอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการเกิดเครือข่ายของชุมชน

ช) การแลกเปลี่ยนและการพึ่งพากันในชุมชนและระหว่างชุมชน วัฒนธรรมในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชนบท มีการแลกเปลี่ยนและการพึ่งพากันและเสมอทั้งในชุมชนและกับชุมชนใกล้เคียง ดังนั้นโอกาสในการเรียนรู้และการถ่ายทอดการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้ง่าย กลายเป็นประสบการณ์การเรียนรู้แล้วขยายไปยังบุคคลอื่นๆ และพัฒนาไปเป็นเครือข่ายของชุมชนต่อไป

๒. ปัจจัยภายในชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

ก) มีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความเดือดร้อนร่วมกันจึงผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกันและกลายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน เช่น ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ข) ความต้องการร่วมกันของคนในชุมชน เช่น ความต้องการมีเพื่อนในการทำงาน ความต้องการความชำนาญเฉพาะด้าน ความต้องการประสบการณ์บางอย่าง ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ค) ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนร่วมมือกันเป็นเครือข่ายเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว มีความสามารถในการเชื่อมโยงหรือประสานความร่วมมือของคนในชุมชน มีความสามารถในการรวมกลุ่มคนและพัฒนาไปเป็นเครือข่ายของชุมชน

ง) ภูมิปัญญาชาวบ้านในชุมชน ชุมชนตำบลเกาะแก้วเป็นชุมชนที่มีปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งได้สั่งสมความรู้ประสบการณ์มายาวนานมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเป็นอย่างดี เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของคนทั่วไปสามารถเชื่อมโยงประสานคนในชุมชนและสร้างเครือข่ายในภูมิปัญญาของตนได้เป็นอย่างดี

จ) การเกิดจิตสำนึกร่วมของคนเป็นชุมชน จิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนทำให้คนในตำบล

ภาวะแต่ัวตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเสียสละและอุทิศตนเพื่อ การสร้างเครือข่ายชุมชน เป็นชุมชนที่คนมีจิตสำนึกร่วมมากจึงทำให้เกิดเครือข่ายได้ง่ายและรวดเร็ว

ฉ) ชุมชนที่ทรัพยากรมาก ทรัพยากรในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเกิด เครือข่ายของชุมชน เพราะทำให้คนในชุมชนมีความพร้อมในการสร้างเครือข่ายในระดับหนึ่ง เช่น เงินทุน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ ผลผลิตต่างๆ ของชุมชนเป็นต้น ซึ่งมีความพร้อมในด้านนี้อยู่แล้ว พอสมควร

ช) วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นสนับสนุนชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณีสนับสนุนส่งเสริมให้ คนทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเข้าด้วยกันอยู่แล้วจะทำให้เกิด เครือข่ายของชุมชนขึ้น เช่น ประเพณีลงแขก ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เป็นต้น

๓. ปัจจัยจากภายนอกชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

ก) การเชื่อมโยงกับชุมชนอื่นๆ ชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ทำให้เกิดการ เชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชน คนกับเครือข่ายชุมชน เครือข่ายชุมชนกับเครือข่ายชุมชนอื่น ซึ่งทำให้เกิด เครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นได้

ข) การสนับสนุนจากภายนอกชุมชนทำให้เกิดเครือข่ายชุมชนขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุน จากภายนอกอย่างต่อเนื่องทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน เช่น การสนับสนุนในด้านความรู้ วิชาการและ งบประมาณสนับสนุน เป็นต้น

ค) การขยายเครือข่ายขององค์กรจากนอกชุมชน องค์กรนอกชุมชนที่มีเครือข่ายเข้มแข็ง และมีความสามารถในการขยายเครือข่ายได้ขยายเครือข่ายเข้ามาในชุมชน ทำให้คน กลุ่มองค์กรใน ชุมชนมองเห็นผลประโยชน์จึงร่วมกันสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนขึ้น หรือร่วมเป็นเครือข่ายกับ องค์กรนอกชุมชนนั้น

ง) การสื่อสารมวลชน ความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารมวลชนทำให้คนในชุมชนรับรู้ ข่าวสารต่างๆ ได้สะดวกและรวดเร็ว ส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ง่ายและเกิดเครือข่ายของชุมชน ได้ง่ายขึ้น

จ) การสนับสนุนของรัฐบาล ถ้าหากรัฐบาลมีนโยบายการสร้างเครือข่ายของชุมชนและให้ การสนับสนุนงบประมาณ บุคลากรและกลไกต่างๆ อย่างแท้จริงแล้วเครือข่ายของชุมชนก็เกิดขึ้นได้ง่าย เพราะรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ^{๓๖}

๒.๕ บริบทพื้นที่อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

๒.๕.๑ ประวัติความเป็นมา

ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๐๐ พระครูหงส์ได้ชักชวนญาติพี่น้อง ๘ ครอบครัวอพยพออกจากเมือง ภูเวียง ครั้งสุดท้ายได้หยุดพักเกวียนที่บ้านกุดจอกน้อย แล้วแบ่งครอบครัวออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรก เลือกตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กุดแห่น้อย บ้านแห่ ส่วนกลุ่มที่นำโดยพระครูหงส์มีบุตร ๓ คน คือ นายโฮม (ต้น ตระกูลโฮมหงส์) นายโชค และนายปลอด (ต้นตระกูลหงส์ชุมแพ) ได้เดินทางต่อมาและเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน

^{๓๖} พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร), ดร.และนายสัญญา สดประเสริฐ. การสร้างเครือข่าย จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในการพัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองเชิงพุทธ ในจังหวัดนครปฐม. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี. ๒๕๖๐, หน้า ๗๙-๘๑

อยู่บ้านร้าง มีวัดร้างและกุศแห่งหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก วัดร้างนี้มีธาคูและต้นโพธิ์จึงตั้งชื่อว่า วัดโพธิ์ธาคู พร้อมกับตั้งชื่อว่าบ้านกุศธาคู กุศธาคูมีน้ำลึกมาก มีจระเข้ และป่าทึบทำให้จับปลาได้ยาก ประกอบกับรอบ ๆ กุศธาคูมีกอไผ่ขึ้นหนาแน่น ชาวบ้านจึงตัดไม้ไผ่มามัดเป็นแพใช้ยื่นหว่านแหแล้วตีวงล้อมเข้าหากัน นานเข้าจึงเรียกว่า "กุศชุมแพ" และ "บ้านชุมแพ"

เดิมสุขาภิบาลชุมแพได้ตราประจำประกอบด้วยสัญลักษณ์เป็นเจดีย์ใบโพธิ์ และคลื่น ฟองน้ำอยู่ภายในวงกลม ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลอำเภอชุมแพขึ้นอีก เปลี่ยนตราประจำสำนักงานเทศบาลตามที่กรมศิลปกรออกแบบให้ตราใหม่มีลักษณะเป็น วงกลมมีสัญลักษณ์เป็นรูปเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีประทับ อยู่บน แพนมือขวาถือลูกธนูมือซ้ายถือคันธนูมีนายทหารคนสนิท ๒ ชาย นั่งถือธงปลายหอกอยู่คนละข้าง (ประกาศเทศบาลตำบลชุมแพ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๓๐) สมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทัพไปปราบฮ่อ ในเมืองพวน เมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหกดังนี้ ๑. พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมเป็นแม่ทัพฝ่ายใต้ยกกองทัพขึ้นไปทางเมืองหนองคาย ๒. เจ้าหมื่นไวยวรนาถ (เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) เป็นแม่ทัพฝ่ายเหนือยกกองทัพขึ้นไปทางหลวงพระบาง โดยให้ยกทัพไปปราบฮ่อ เมื่อวันอังคาร แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๑ พ.ศ. ๒๔๒๘ (ยงศิลป์ และโชมพัตร เรื่องศุข ๒๕๔๐ : ๑๘๐) จากประวัติการยกทัพครั้งนี้ เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีได้ยกกองทัพขึ้นไปทางเมืองพิชัย เมืองน่าน เมืองหลวงพระบาง เมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหก ตลอดจนถึงเมืองสิบสองจุไทย แสดงว่าไม่ได้ยกกองทัพผ่านบ้านชุมแพเลย บ้านชุมแพตั้งอยู่บนทำเลที่อุดมสมบูรณ์ จึงมีผู้อพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น ๆ แบ่งได้เป็น ๒ คุ่มอยู่ระหว่าง ๓ วัด ได้แก่ วัดเหนือ (ปัจจุบันเป็นที่ทำการประปา) วัดกลาง (วัดโพธิ์ธาคู) และวัดใต้ (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนบ้านชุมแพ) ปีพุทธศักราช ๒๕๔๓ ในระหว่างที่ท้าวอุปชิต มิตตะปิด เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๒ ได้เกิดเพลิงไหม้กอไผ่ริมหนองอีเลิงด้านใต้แล้วลูกหลานใหม่บ้านนายคานหงส์ชุมแพจนถึงด้านทิศเหนือ ชาวบ้านไม่มีที่อยู่อาศัย จึงอพยพไปอยู่ตามที่นาของตนเอง ตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่บ้านหนองไผ่ (บ้านหนองไผ่ใต้) และบ้านโคกไม้้งานในปัจจุบัน

ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เริ่มมีครอบครัวชาวเงินอพยพเข้ามาค้าขายในบริเวณถนนราชบุรี บำรุง ทิศเหนือของวัดโพธิ์ธาคู การค้าได้ขยายตัวมากขึ้น ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ กำนันเลี้ยง ตีบุญมี ได้บริจาคที่ดินเพื่อตัดถนนราชบุรีบำรุงให้ยาวขึ้นไปทางทิศเหนือ สร้างศูนย์ราชการและโรงเรียนชุมแพ นอกจากนี้ยังได้สร้างบ้านเรือนแถวไม้ชั้นเดียวบริเวณตลาดเหนือและตลาดใต้ให้เช่าทำการค้า ต่อมา กำนันจาก ๔ ตำบลของอำเภอภูเวียง ได้แก่ ตำบลชุมแพ ตำบลโนนหัน ตำบลข้าวเรียง และตำบลสีสุก (ศรีสุข) ได้ร่วมมือกันยื่นคำร้องต่อกระทรวงมหาดไทยขอตั้งอำเภอชุมแพ พระยาสุนทรพิพิธ (ปลัดกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น) ได้มาตรวจที่ ประกอบกับระยะนั้นอำเภอชนบทถูกไฟไหม้ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ กระทรวงมหาดไทยจึงอนุมัติให้ตั้ง อำเภอชุมแพ โดยยุบอำเภอชนบทไปเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอบ้านไผ่

วันที่ ๑ ก.ค. ๒๔๘๖ กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับที่ ๑๓๒ ลว ๑ ก.ค. ๒๔๘๖ ยกฐานะตำบลชุมแพขึ้นเป็นอำเภอชุมแพมีตำบลในเขตปกครอง ๔ ตำบล คือ ต.ชุมแพ ต.โนนหัน ต.ข้าวเรียง ต.ศรีสุขมี นายพิชัญ พรมนารถ เป็นนายอำเภอคนแรก ปีพุทธศักราช ๒๔๘๙ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลชุมแพ คืนวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่บริเวณตลาดใต้ ตลาดสดตีบุญมีและโรงภาพยนตร์ชุมแพ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๐ พื้นที่ตำบลนา

จาง ศรีสุข และสีชมพู แยกไปขึ้นอยู่กับอำเภอ สีชมพู ปีพุทธศักราช ๒๕๒๔ แยกตำบลโนนคอมไปตั้ง
กิ่งอำเภอภูผาม่าน ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ สุขาภิบาลชุมแพได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลชุมแพ^{๓๗}

๒.๕.๒ ที่ตั้ง/อาณาเขต

อำเภอชุมแพตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด อยู่ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นประมาณ ๘๒
กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๕๒๐ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการ
ปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอภูผาม่าน อำเภอภูกระดึง (จังหวัดเลย) อำเภอสีชมพู และอำเภอ
เวียงเก่า

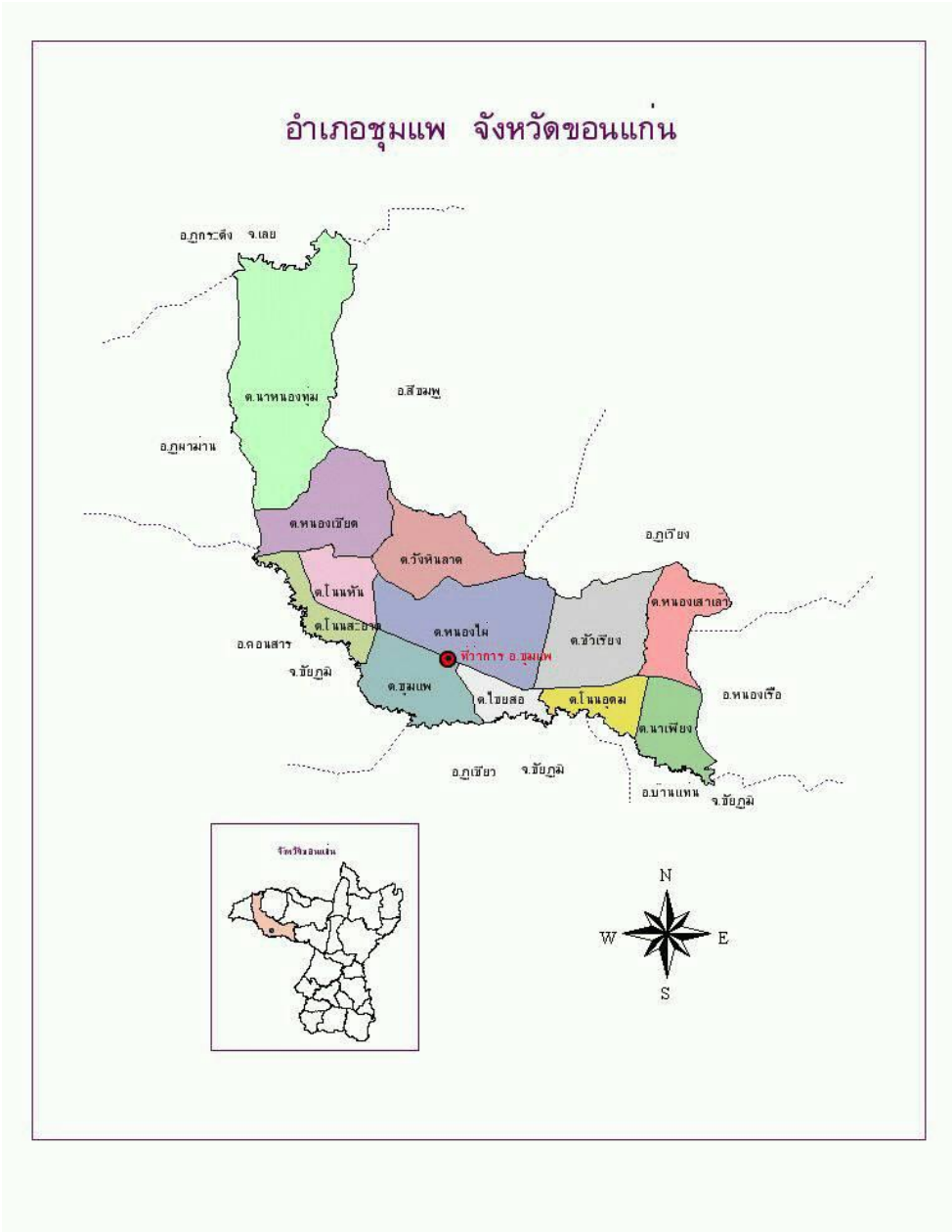
ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอภูเวียงและอำเภอหนองเรือ

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านแท่น อำเภอภูเขียว และอำเภอกอนสาร (จังหวัดชัยภูมิ)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอกอนสาร (จังหวัดชัยภูมิ) และอำเภอภูผาม่าน

---

^{๓๗} สำนักงานเกษตรอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, **ประวัติความเป็นมา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<http://chumphae.khonkaen.doae.go.th/page-๕>

ภาพประกอบที่ ๒.๑ แผนที่อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น.แผนที่อำเภอ [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<https://district.cdd.go.th/chumphae>

๒.๕.๓ เขตการปกครอง

อำเภอชุมแพแบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล ๑๔๓ หมู่บ้าน ได้แก่^{๓๘}

ตารางที่ ๒ แสดงการแบ่งเขตการปกครอง

ลำดับที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	หมายเหตุ
๑	ชุมแพ	๑๘	
๒	โนนหัน	๑๐	
๓	นาหนองทุ่ม	๑๓	
๔	โนนอุดม	๑๑	
๕	ข้าวเรียง	๑๒	
๖	หนองไผ่	๑๙	
๗	ไชยสอ	๑๐	
๘	วังหินลาด	๑๒	
๙	นาเพียง	๑๕	
๑๐	หนองเขียด	๑๐	
๑๑	หนองเสาเล้า	๑๐	
๑๒	โนนสะอาด	๙	
รวม	๑๒	๑๔๓	

๒.๕.๔ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอชุมแพ

ท้องที่อำเภอชุมแพประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๑๕ แห่ง ได้แก่^{๓๙}

๑. เทศบาลเมืองชุมแพ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลชุมแพ บางส่วนของตำบลหนองไผ่ และบางส่วนของตำบลไชยสอ
๒. เทศบาลตำบลโคกสูงสัมพันธ์ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลโนนอุดมและบางส่วนของตำบลข้าวเรียง
๓. เทศบาลตำบลโนนหัน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลโนนหันและบางส่วนของตำบลโนนสะอาด
๔. เทศบาลตำบลหนองเสาเล้า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองเสาเล้าทั้งตำบล
๕. เทศบาลตำบลหนองไผ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองไผ่ (เฉพาะนอกเขตเทศบาลเมืองชุมแพ)
๖. เทศบาลตำบลนาเพียง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาเพียงทั้งตำบล
๗. เทศบาลตำบลโนนสะอาด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนสะอาด (เฉพาะนอกเขตเทศบาล

^{๓๘} สำนักงานเกษตรอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, เขตการปกครอง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://chumphae.khonkaen.doae.go.th/page-๕>

^{๓๙} สำนักงานเกษตรอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://chumphae.khonkaen.doae.go.th/page-๕>

ตำบลโนนหัน)

๘. องค์การบริหารส่วนตำบลชุมแพ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลชุมแพ (เฉพาะนอกเขตเทศบาลเมืองชุมแพ)

๙. องค์การบริหารส่วนตำบลโนนหัน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนหัน (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลโนนหัน)

๑๐. องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองทุ่ม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาหนองทุ่มทั้งตำบล

๑๑. องค์การบริหารส่วนตำบลโนนอุดม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนอุดม (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลโคกสูงสัมพันธ์)

๑๒. องค์การบริหารส่วนตำบลข้าวเรียง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลข้าวเรียง (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลโคกสูงสัมพันธ์)

๑๓. องค์การบริหารส่วนตำบลไชยสอ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลไชยสอ (เฉพาะนอกเขตเทศบาลเมืองชุมแพ)

๑๔. องค์การบริหารส่วนตำบลวังหินลาด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวังหินลาดทั้งตำบล

๑๕. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเขียด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองเขียดทั้งตำบล

๒.๕.๕ จำนวนประชากร

มีประชากรทั้งสิ้น ๘๑,๕๗๓ คน แยกเป็น ชาย ๔๐,๙๗๒ คน หญิง ๔๐,๖๐๑ คน มีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ ๒๔๐.๑๔ คน/ตารางกิโลเมตร แยกเป็นรายตำบล^{๔๐}

ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือน

ลำดับที่	ตำบล	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนครัวเรือน
๑	ชุมแพ	๓,๐๔๗	๓,๑๒๘	๖,๑๗๕	๑,๔๔๔
๒	โนนหัน	๑,๗๗๔	๑,๘๖๔	๓,๖๓๘	๘๒๗
๓	นาหนองทุ่ม	๔,๕๖๙	๔,๔๖๒	๙,๐๓๑	๒,๔๓๓
๔	โนนอุดม	๒,๐๖๗	๒,๑๒๖	๔,๑๙๓	๙๘๓

^{๔๐} สำนักงานเกษตรอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, จำนวนประชากร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือน(ต่อ)

ลำดับที่	ตำบล	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนครัวเรือน
๕	ข้าวเรียง	๓,๔๗๔	๓,๖๒๕	๗,๐๙๙	๑,๕๐๘
๖	หนองไผ่	๔,๙๕๘	๔,๘๘๙	๙,๘๔๗	๒,๕๐๕
๗	ไชยสอ	๒,๑๙๙	๒,๓๒๘	๔,๕๒๗	๑,๒๐๗
๘	วังหินลาด	๔,๓๐๑	๔,๒๒๙	๘,๕๓๐	๑,๘๕๘
๙	นาเพียง	๔,๒๖๓	๔,๔๓๘	๘,๗๐๑	๑,๙๘๒
๑๐	หนองเขียด	๓,๒๗๓	๓,๓๓๑	๖,๖๐๔	๑,๕๑๙
๑๑	หนองเสาเล้า	๓,๒๙๕	๓,๒๘๑	๖,๕๗๖	๑,๔๓๔
๑๒	โนนสะอาด	๓,๗๕๒	๒,๙๐๐	๖,๖๕๒	๑,๖๕๗
รวม		๔๐,๙๗๒	๔๐,๖๐๑	๘๑,๕๗๓	๑๙,๓๕๗

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ภัชรบถ ฤทธิ์เต็ม ได้ศึกษา เรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและความพึงพอใจของการท่องเที่ยววัดในจังหวัดเชียงใหม่ และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า จากผลการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัด สรุปได้ดังนี้ ๑. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และการจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถานหรือวัดร้าง ๒. การจัดการระบบสื่อความหมาย ได้แก่ การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดในระบบ สารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ ๓. การจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการ ท่องเที่ยว และการพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด^{๔๑}

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล ได้ศึกษา เรื่อง ศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ประกอบด้วย การศึกษาถึงกระบวนการจัดการการมีส่วนร่วมและเสนอแนวทางการจัดการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของวัฒนธรรม องค์กรชุมชนท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานีผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ท การศึกษากลุ่มแม่ มุลม่นยีน บ้านหัวเห่ว ต.โขงเจียม อ.โขงเจียม

^{๔๑} นายภัชรบถ ฤทธิ์เต็ม.รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. ๒๕๕๐, บทคัดย่อ

จ.อุบลราชธานี กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านคูขาด ต.หนอง เหล่า อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านท่าลาด ต.ก่อเอ้ อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานีผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากสามแหล่งนี้ โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จากกลุ่มผู้ให้ ข้อมูลจำนวน ๑๕ รูป/คน โดยคัดจากผู้เป็นแกนนำและที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม ผลวิจัยวัฒนธรรมองค์กรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อมของ วัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่ากระบวนการจัดการในองค์กรชุมชน คือ การมีส่วนร่วมในการทำงาน การยึดมั่นในอุดมการณ์ การวางแผนการทำงาน การเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน ลักษณะการมีส่วนร่วมได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้จากประสบการณ์กับกลุ่ม ต่าง ๆ รวมทั้งร่วมกันหาทางออกในการจัดการกับปัญหาด้วยความเข้าใจในระบบนิเวศแนวทางการพัฒนา วัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานีคือ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มศักยภาพสมาชิกในองค์กรเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานภายในองค์กรการเรียนรู้และการเปิดรับ วัฒนธรรมองค์กรการเสริมแรงพฤติกรรมซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและจัดการ สิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุบลราชธานีได้อย่างยั่งยืนสืบไป^{๔๒}

กัมลาค เยาวะนิจ ได้ศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อ ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปริมณฑลของ กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปริมณฑลของ กรุงเทพมหานคร และ ๓) เพื่อเสนอแนะการส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่า ๑. การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร โดยรวมมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($X = ๓.๒๐$, $S.D = ๐.๙๖$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมมีค่าสูงสุด ($X = ๓.๓๗$, $S.D = ๐.๙๔$) รองลงมาคือ ด้านรูปแบบ การมีส่วนร่วม ($X = ๓.๒๕$, $S.D = ๐.๙๖$) ด้านกระบวนการที่มีส่วนร่วม ($X = ๓.๑๒$, $S.D = ๑.๐๔$) และด้านความถี่ของการมีส่วนร่วม ($X = ๓.๐๖$, $S.D = ๑.๐๘$) ซึ่งด้านนี้มีค่าน้อยที่สุดเพราะขาดการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยภาคส่วนต่าง ๆ ประชาชนขาดความต้องการที่จะมีส่วนร่วม และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความสามารถในการบริหารความขัดแย้ง ๒. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชน ประกอบไปด้วย ๓ ปัจจัย คือ (๑) ปัจจัยทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ ตัวแปร คือ ความต้องการของประชาชนที่จะมีอิทธิพลต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ($\beta = ๐.๒๑๐$) ความ เชื่อมั่นในอิทธิพลของตนเอง ($\beta = ๐.๑๐๐$) และ การยึดมั่นในตัวบุคคล ($\beta = -๐.๐๖๒$) (๒) ปัจจัย ภายนอกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบไปด้วย ๒ ตัวแปร คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนโดยภาคส่วนต่าง ๆ ($\beta = ๐.๒๖๓$) และการรับรู้ ข้อมูล ($\beta = ๐.๑๑๗$) (๓) ปัจจัยทางการ บริหาร ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ ตัวแปร คือ ภาวะผู้นำแบบ ประชาธิปไตยของผู้บริหารองค์กรปกครอง

^{๔๒} พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล.ศึกษาระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมขององค์กร ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี. ๒๕๕๖, บทคัดย่อ

ส่วนท้องถิ่น ($\beta = 0.108$) ความสามารถในการบริหาร การเปลี่ยนแปลง ($\beta = 0.143$) และ ความสามารถในการบริหารความขัดแย้ง ($\beta = 0.107$) โดยทั้ง ๓ ปัจจัยข้างต้น สามารถอธิบายความ ผันแปรของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ร้อยละ ๖๙.๙๙ ($R^2 = 0.6999$) นอกจากนี้ ผลจาก การศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่านอกจากปัจจัยข้างต้นแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ส่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชน คือ (๑) ความผูกพันต่อท้องถิ่น (๒) ความเป็นปัจเจกบุคคล (๓) การสื่อสารกับประชาชน (๔) บทบาทที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีต่อประชาชน (๕) เวลาในการมีส่วนร่วม (๖) ความเจริญของ พื้นที่ และ (๗) จำนวนประชากร ๓. ข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหาร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ (๑) พัฒนาให้ประชาชนมีจำนวนความถี่ในการมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น โดยให้โอกาส แก่ภาคส่วนต่าง ๆ ได้เข้ามาร่วมส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยมุ่งสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน ตระหนักถึง ความสำคัญของการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น (๒) สร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมโดย ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม (๓) เพิ่มช่องทางให้ ประชาชนเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมมาใช้ให้มาก ยิ่งขึ้น (๔) ลดความสลับซับซ้อนของกระบวนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยศึกษาตัว แบบการลดความสลับซับซ้อนของกระบวนการทำงานจากองค์กรที่ประสบความสำเร็จ (๕) ส่งเสริมให้ ประชาชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองให้มากยิ่งขึ้น โดยให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ตอบสนองต่อความคิดเห็นต่าง ๆ ของประชาชนอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม (๖) สนับสนุนให้ประชาชนมี ความตื่นตัวในอิทธิพลของตนเองต่อการปกครองส่วนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยจัดนิทรรศการ จัดอบรม อย่างต่อเนื่อง และเชิดชูคุณความดีผู้ทำคุณประโยชน์แก่ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ^{๔๓}

คำนิ้ง สิงห์เอี่ยม ได้ศึกษา เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาล ใน การบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ ๑) ศึกษา สภาพปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต ๒) ศึกษาปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของ ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต ๓) แสวงหารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัย พบว่า ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านการกำหนดนโยบาย พบว่า ประชาชนจำนวนน้อยที่มี โอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องขององค์ความรู้ การ กำหนดนโยบายจึงตกอยู่กับกลุ่มการเมือง ๒) ด้านการวางแผน มีคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนา ท้องถิ่นตามที่ระเบียบกำหนด ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อมผ่านตัวแทน ๓) ด้านการดำเนินงานมีการ แต่งตั้งคณะกรรมการมาจากผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่ดำเนินงานตามนโยบายฝ่ายบริหาร ๔) ด้าน การติดตามประเมินผล มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล ซึ่งผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง ส่วนใหญ่ใกล้ชิดกับฝ่ายบริหาร ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมแค่การตอบแบบสอบถามความพึงใจเท่านั้น

^{๔๓} กัมลาศ เยาวะนิจ.(๒๕๕๘).ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร.ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.

๒. ปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น ได้แก่ ๑) ประเด็นปัญหา พบว่าการประชาสัมพันธ์เข้าไม่ถึงประชาชน การจัดกิจกรรมไม่ตรงกับความต้องการ และประชาชนไม่ค่อยรู้ช่องทางในการมีส่วนร่วม การเมืองท้องถิ่นแบ่งขั้วชัดเจนหลังการเลือกตั้ง ประชาชนแบ่งกลุ่มแบ่งพวกเกิดความขัดแย้งในท้องถิ่น ๒) ประเด็นอุปสรรค พบว่า มีการสืบทอดอำนาจทางการเมือง เกิดกลุ่มอิทธิพลขึ้นในท้องถิ่น มีการปกปิดข้อมูลข่าวสารช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนมีน้อย ๓) ประเด็นความคิดเห็น พบว่า ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกมิติ ท้องถิ่นต้องทำหน้าที่เป็นหน่วยบริการสาธารณะที่ชัดเจน ฝ่ายบริหารต้องปรับแนวคิดใหม่โดยการใช้บุคลากรที่มีศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ๔) ประเด็นข้อเสนอแนะ พบว่า ควรเปิดโอกาสและเพิ่มช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาก ควรมีการจัดตั้งสภาประชาชนหรือองค์กรประชาชนในทุกท้องถิ่น ขณะเดียวกันฝ่ายบริหารต้องใจกว้างยอมรับฟังความเห็นของประชาชน ตลอดจนให้ความสำคัญในการให้ความรู้แก่ประชาชน

๓) รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต โดยใช้รูปแบบ ๓PR-Model ซึ่งแบ่งการดำเนินงานเป็น ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑. P = Policy เป็นขั้นตอนการกำหนดนโยบาย ขั้นที่ ๒. P = Project เป็นขั้นตอนการกำหนดโครงการ ขั้นที่ ๓. P = Proceeding เป็นขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการ และ ขั้นที่ ๔. R = Report เป็นขั้นตอนการติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน ซึ่งแต่ละขั้นตอนของ ๓PR-Model จะมีการดำเนินการในรูปของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน เรียกว่า PAOR ประกอบด้วย ๑. P = Planning คือ การ วางแผน ๒. A = Act หรือ Action คือ การปฏิบัติตามแผน ๓. o = Obscrvaion คือการสังเกตผลที่ได้จากการดำเนินการ และ ๔. R = Reiection คือ ขั้นการสะท้อนผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่นำผลของการปฏิบัติและการสังเกตมารวบรวมวิเคราะห์ผลดีผลเสีย สรุปผล สะท้อนข้อมูลย้อนกลับไปสู่การวางแผนการดำเนินการครั้งต่อไป^{๔๔}

วรพล วรสุวรรณโรจนและพระครูรัตนสุตาภรณ์, ดร. ได้วิจัยเรื่อง การสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า

๑. การสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า กลุ่มการเมืองท้องถิ่นหรือบุคคลอื่น ๆ ที่ต้องการเข้ามาสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมต้องศึกษาช่องทางตามระบบของกฎหมาย มีคนชักจูงให้เข้ามาเล่นการเมือง มีฐานะทางครอบครัวพอมีกินมีใช้ มีฐานะทางการเมืองหรือมีพื้นฐานทางการเมือง เป็นคนพื้นที่หรือท้องถิ่น มีญาติพี่น้องให้การสนับสนุน มีพรรคพวกหรือเพื่อน ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจทางสังคม ชวยงานสังคมในทุกด้าน อย่างสม่ำเสมอ ประชาชนนับถือและไว้วางใจ ต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นคนใจกว้าง มีอัธยาศัยดี รับฟังความคิดเห็นของประชาชน มีใจอยากพัฒนาท้องถิ่น มีความซื่อสัตย์ตั้งใจทำงานเพื่อสังคม มีใจรักในการแก้ปัญหาประชาชน มีความเสียสละ มีความรู้ความสามารถ มีการแนะนำตนเองผ่านสื่อสารมวลชน และการสร้างพื้นที่เสมือนจริงของตนเอง เช่น Facebook, Line ฯลฯ

^{๔๔} คำนี้ขิง สิงห์เอี่ยม.รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต. รายงานการวิจัย ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต,๒๕๕๙

๒. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและลักษณะการสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของ กลุ่มการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ในเรื่องขององค์ประกอบกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก ต้องเป็นผู้ที่ญาติพี่น้องให้การสนับสนุน เป็นคนท้องถิ่นหรือพื้นที่ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความพร้อมในเรื่องฐานะ ครอบคลุมต้องพร้อมและเข้าใจ รุกฎหมาย มีสถานที่ ข เป็นรูปธรรม เช่น สถานที่ทำงาน มีพื้นที่เสมือนจริง เช่น Facebook, Line ฯลฯ และในส่วนของลักษณะการสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก กลุ่ม การเมืองท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลกต้องเป็นผู้มีลักษณะในเรื่องของการมีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำ มีใจ อยากรพัฒนาท้องถิ่น มีความเสียสละ เป็นคนใจกว้าง อภัยภัยดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี พูดได้ทำได ไม่เห็น แก้ว เขากับชุมชนได้ ช่วยเหลืองานสังคม ทำแล้วมีความสุข มีความจริงใจต่อประชาชน มีจิตอาสา ช่วยเหลือ สังคม มีความเข้าใจในปัญหาของประชาชน มีความรู้ความสามารถทางการเมือง มีเวลาให้ ท้องถิ่น สามารถนำความรู้ทางวิชาการมาปรับใช้ และที่สำคัญต้องเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย

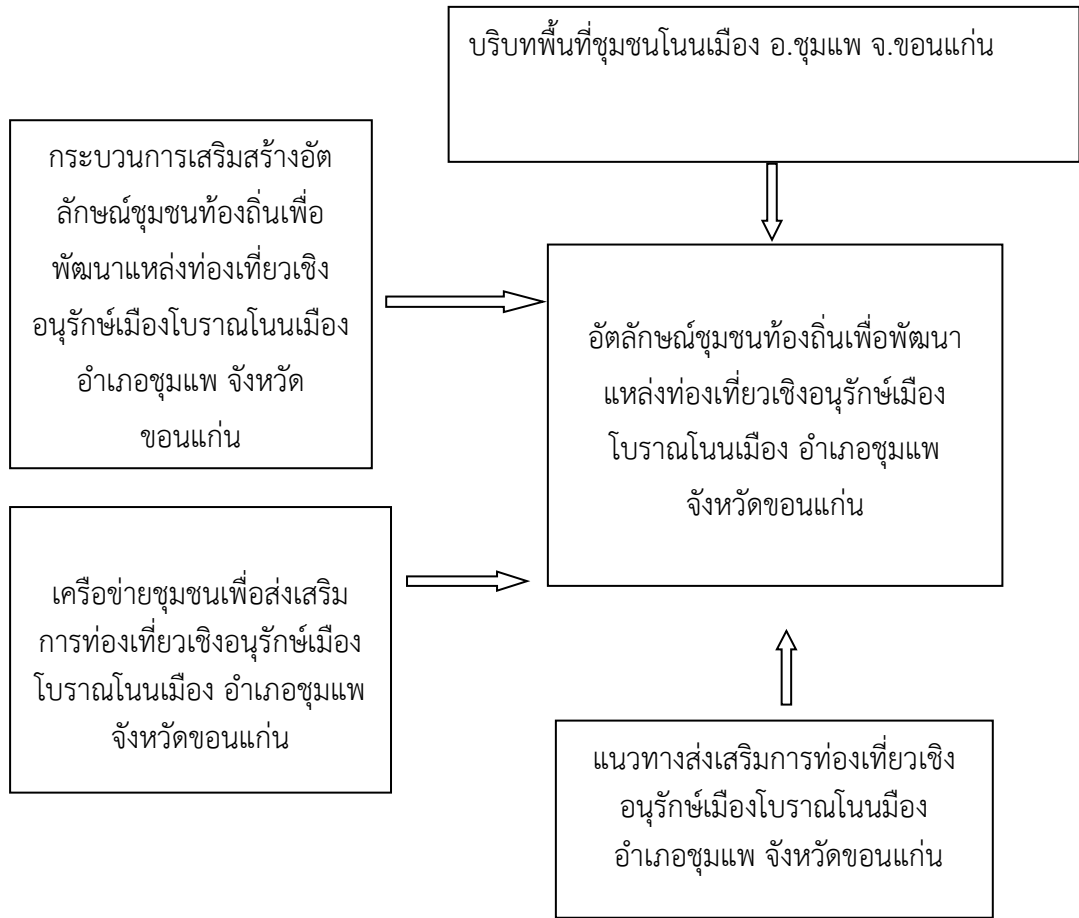
๓. รูปแบบการสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า มีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบกลุ่มที่จัดตั้ง เป็นทีมที่กลุ่มการเมืองท้องถิ่นจัดตั้ง ขึ้นมาในการรับใช้ประชาชน และ ๒) รูปแบบกลุ่มอาสาพัฒนา เป็นกลุ่มที่มีจิตใจอยากพัฒนาท้องถิ่น ของตนเองเป็นสำคัญ^{๔๕}

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังแสดงต่อไปนี้

---

^{๔๕} วรพล วรสุวรรณโรจน์และพระครูรัตนสุตาภรณ์,ดร.การสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก. รายงานการวิจัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๙, บทคัดย่อ

ภาพประกอบที่ ๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนของระเบียบวิธีการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๑) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงในพื้นที่อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เพื่อค้นหาประสบการณ์ ความรู้และข้อคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งสามารถแยกกลุ่มการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งหมด ๒๐ คน ได้แก่

๒.๑) ฝ่ายตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่	จำนวน ๒ คน
๒.๒) ฝ่ายผู้นำชุมชนท้องถิ่นและท้องถิ่น	จำนวน ๕ คน
๒.๓) ตัวแทนชุมชน/ตัวแทนกลุ่มในพื้นที่	จำนวน ๑๓ คน

วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยครั้งนี้ โดยการใช้การเลือกแบบการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชุมชนท้องถิ่น

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัย กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบ มีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. ศึกษาบริบทพื้นที่ชุมชนโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
๒. ศึกษาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
๓. ศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่น บทความ หนังสือ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ เอกสารเผยแพร่ทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่างๆและจากหน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

๒. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

(๑) การสังเกต ผู้วิจัยได้จัดทำแผนผังรูปแบบการทำกิจกรรมและเวทีสันทนาการกลุ่มของภาคส่วนต่างๆซึ่งเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย และบันทึกผลการสังเกตและสถานการณ์ที่พบเห็นในแต่ละภาคส่วน ซึ่งต้องแปลบันทึกดังกล่าวและใช้เป็นข้อมูลในการบรรยายสถานที่ที่ทำการสัมภาษณ์ และผู้วิจัยมุ่งความสนใจไปที่การทำความเข้าใจ กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

(๒) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การกำหนดแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์จะมีลักษณะยืดหยุ่น คือ มีแนวคำถามเพียงบางส่วนเพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนคำถามได้ในกรณีที่มีการสัมภาษณ์นำไปสู่ประเด็นอื่นที่น่าสนใจ แต่ในขณะเดียวกันผู้วิจัยได้รักษาแนวทางการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคณะผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์บุคคล ภาคส่วนต่างๆ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย (ในงานวิจัยจะเรียกกลุ่มคนนี้ว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือ key informants) แนวทางในการสัมภาษณ์ที่ใช้กับกลุ่มเป้าหมาย บุคคลที่ให้สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยรายการคำถามและหัวข้อที่จัดเรียงลำดับไว้แล้ว ซึ่งลำดับในการถามนับได้ว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากมีการตั้งประเด็นในการพูดคุยที่หลากหลาย (ประวัติส่วนตัว ประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

แนวคำถามแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ บริบทพื้นที่ชุมชนโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

(๓) การสนทนากลุ่ม การสนทนากลุ่มทำให้นักวิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับ กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งช่วยให้การตอบคำถามมีรายละเอียดมากขึ้น การสนทนากลุ่มยังทำให้เกิดความยืดหยุ่นในหัวข้อการสนทนาซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มทำให้ทราบวัฒนธรรมของผู้ตอบคำถามโดยการสนทนากลุ่มมีเป้าหมายดังนี้ บริบทพื้นที่ชุมชนโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

การวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และสนทนากลุ่ม ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. ศึกษาบริบทพื้นที่ชุมชนโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
๒. ศึกษาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
๓. ศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามลำดับชั้น ดังนี้

- ๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา(Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา
- ๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยเทคนิค ๖ C (Technique Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค คอนเทนท์ อานาลิซิส (Content Analysis : ๖'C)^{๔๖}

๑. Concept กำหนดมโนทัศน์ : กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ที่เน้นความคิดรวบยอด
๒. Content สาระเนื้อหา : สาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้วสรุปประเด็นสำคัญ

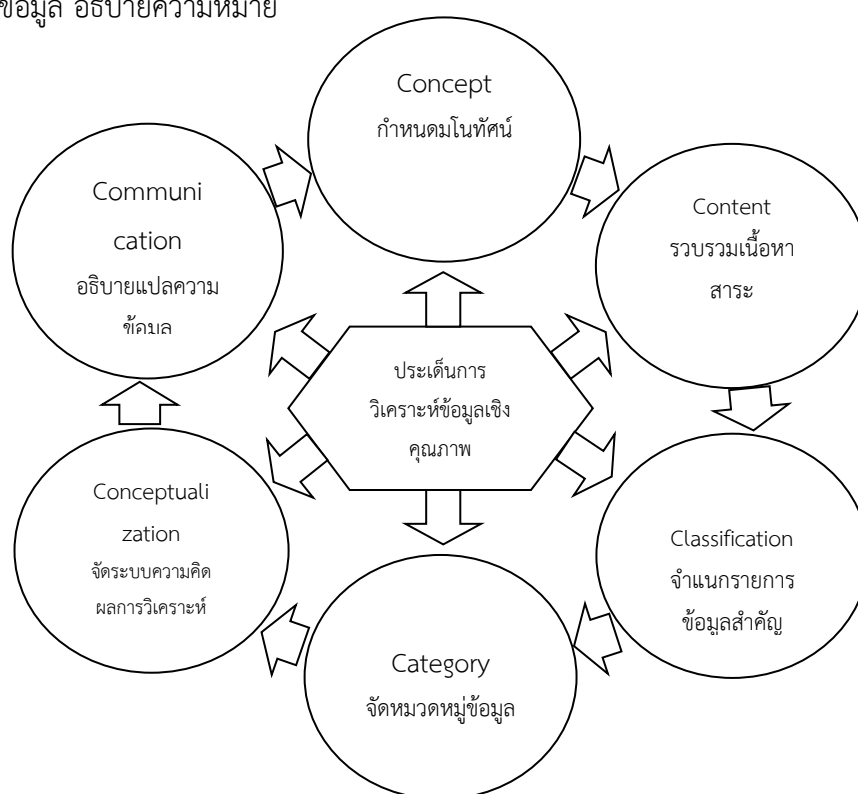
^{๔๖} นภัทร์ แก้วนาค, “เอกสารประกอบการบรรยายเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ”, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), (เอกสารอัดสำเนา).

๓. Classification การวิเคราะห์จำแนกกลุ่มข้อมูล : นำข้อมูล ๒ ข้อ มาเป็นข้อมูลสำคัญ ในการจำแนกกลุ่มหรือระบุประเด็นสำคัญ

๔. Category สังเคราะห์จัดหมวดหมู่ข้อมูล : นำข้อมูลใน ๓ ข้อมาจัดหมวดหมู่ สรุป เนื้อหาใหม่

๕. Conceptualization การจัดกรอบความคิด การสรุปเนื้อหา : การจัดทำกรอบ ความคิดของการสังเคราะห์ข้อมูล

๖. Communication การสื่อความหมาย : สื่อความหมายของกรอบแนวคิดโดยการแปลตีความข้อมูล อธิบายความหมาย

ภาพประกอบที่ ๓ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๓) การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกันผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ดังนี้

(๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล(Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบคือการตรวจสอบแหล่งข้อมูลแหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ ก. แหล่งเวลา ถ้าเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่ ข. แหล่งสถานที่ ถ้าสถานที่ต่างกันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่ ค. แหล่งบุคคล ถ้าบุคคลให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมอยู่อีกหรือไม่

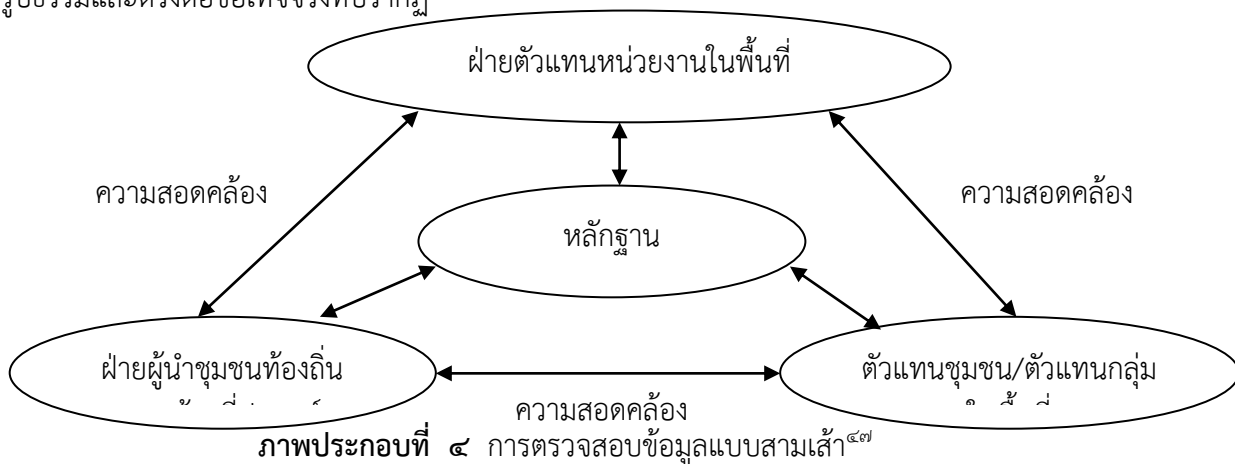

(๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยลงไปเก็บแต่ละครั้งจะแตกต่างกันอย่างไร ในกรณีที่ไม่น่าสนใจในคุณภาพของผู้รวบรวมข้อมูลสนาม ผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนตัวให้มีหลายคนขึ้น

(๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าถ้าใช้แนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกัน มากน้อยเพียงใด

(๔) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกันนั้นก็คือการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วยนั่นเอง

(๕) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยต่าง ๆ มาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ จากนั้นจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique)

๒. หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาจัดระเบียบและเรียบเรียง ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษารวบรวมมาแล้ว ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ภาคเอกสาร ตำรา งานวิจัย หนังสือ บทความ สื่ออินเทอร์เน็ต และข้อมูลภาคสนาม จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามโครงสร้างเนื้อหา

^{๔๗} N.K. Denzin, *The research act* (๒nd ed.), (New York : Mc Graw-Hill, ๑๙๗๘), p. ๓๙๐.

๓. หลังจากเรียบเรียงข้อมูลแล้วลงมือเขียนงานวิจัย โดยนำเสนอในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อตอบประเด็นปัญหาการวิจัยตามโครงสร้างของเนื้อหา รวมทั้งรายงานความคืบหน้าต่อหน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัย

๔. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และนำเสนอผลการวิจัยต่อหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัย

๕. นำรายงานวิจัยฉบับที่ได้รับการตรวจสอบจากหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัยแล้วนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ พร้อมจัดทำบทความวิชาการ จัดทำตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้วและผลที่ได้รับ

๖. สรุปกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์และเผยแพร่ต่อไป

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) สามารถสรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

๔.๑ บริบทพื้นที่โนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

จากการวิจัย กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น บริบทพื้นที่โนนเมือง มีลักษณะทั่วไป ดังมีผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

แหล่งโบราณคดีหรือเมืองโบราณ ตั้งอยู่ในท้องที่บ้านนาโพธิ์ ตำบลชุมแพ จังหวัดขอนแก่น^{๔๘} บริเวณนี้เป็นเนินดิน^{๔๙}แต่ก่อนแกวนี้ เป็นป่ารก^{๕๐}แต่ก่อนแกวนี้จะเป็นคูน้ำล้อมรอบ^{๕๑}หลังๆมารถมลปากร มาแสดงพัฒนาการของชุมชนออกเป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์^{๕๒} เดิมบริเวณของเมืองโบราณโนนเมือง เป็นที่ทำไร่ ทำนา ของเกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นป่าอยู่รอบๆ ต่อมาประชาชนในบ้านชุมแพ ได้อพยพออกมาอยู่ตามไร่นา มีการบุกร้างถางพง ทำให้ป่าที่รกรงทั้งหมดไป จึงมีการทำไร่ ทำนาและปลูกพืชผักสวนครัว มีพืชเศรษฐกิจหลายอย่าง ปัจจุบันโนนเมืองได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเพื่อการศึกษาของประชาชนที่ต้องการมาศึกษาหาความรู้^{๕๓}

จะเห็นได้ว่า แหล่งโบราณคดีหรือเมืองโบราณ ตั้งอยู่ในท้องที่บ้านนาโพธิ์ ตำบลชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเดิมบริเวณของเมืองโบราณโนนเมือง เป็นที่ทำไร่ ทำนา ของเกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นป่าอยู่รอบๆ ต่อมาประชาชนในบ้านชุมแพ ได้อพยพออกมาอยู่ตามไร่นา มีการบุกร้างถางพง ทำให้ป่าที่รกรงทั้งหมดไป จึงมีการทำไร่ ทำนาและปลูกพืชผักสวนครัว มีพืชเศรษฐกิจหลายอย่าง ปัจจุบันโนนเมืองได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเพื่อการศึกษาของประชาชนที่ต้องการมาศึกษาหาความรู้ ต่อมาเมื่อกรมศิลปากรเข้ามาดูแล จึงได้แบ่งช่วงพัฒนาการของชุมชนออกเป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์

^{๔๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๕๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๕๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๕๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๕๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

ภาพประกอบที่ ๔.๑ สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน

ภาพประกอบที่ ๔.๒ โครงกระดูกเมืองโบราณ

ภาพประกอบที่ ๔.๓ พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์โนนเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๔ แผนที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์โนนเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๕ แหล่งศึกษาข้อมูลอุทยานประวัติศาสตร์โนนเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๖ ประตูดุทยานประวัติศาสตร์โนนเมือง

๔.๒ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

๔.๒.๑ ด้านการค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชน

จากการสัมภาษณ์และจัดเวทีร่วมสนทนา ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูล ดังนี้

มีการพัฒนาโนนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองชุมแพ^{๕๔} นับว่าโนนเมืองเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของเมืองชุมแพ เนื่องจากมีแหล่งน้ำและมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย^{๕๕} ส่วนใหญ่คนที่อพยพมาอยู่ชุมแพเป็นคนที่ย้ายมาจากพื้นที่อื่นๆ และเข้ามาอาศัย ประกอบอาชีพหลากหลาย จนมีคำผญาเกิดขึ้น “ทุกข์ยากย้ายให้ไปอยู่ชุมแพ เงินไม่มีพอแป หากินกะยังได้”^{๕๖}แต่งเพลงหรือบทกลอน เพื่อให้คนได้รู้จักชุมชนมากขึ้น^{๕๗}

จะเห็นได้ว่า เมืองโบราณโนนเมืองเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ควบคู่กับความเจริญเติบโตของเมืองชุมแพ ซึ่งมีการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้น อัตลักษณ์ที่สำคัญจึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชน โดยเฉพาะแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญ ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ยกกระตักพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณ เพื่อเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือประชาชนที่สนใจ เป็นการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของเมืองชุมแพ ส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีบทเพลงหรือบทกลอน เพื่อให้คนได้รู้จักชุมชนมากขึ้น

^{๕๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๕๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๘ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๕๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๕๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

ภาพประกอบที่ ๔.๗ แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์โนนเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๘ แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์โนนเมือง

๔.๒.๒ ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง
จากการสัมภาษณ์และจัดเวทีร่วมสนทนา ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ได้ให้
ข้อมูล ดังนี้

การส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนต้องมีส่วนร่วม เช่น การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว^{๕๘} การผลิตสินค้าชุมชนกระตุ้นเศรษฐกิจ^{๕๙} การส่งเสริมให้ชุมชนและองค์กรต่างๆในชุมแพ มาร่วมขับเคลื่อนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณ^{๖๐} จัดหาจิตอาสาชุมชนช่วยเหลือนักท่องเที่ยวในการเยี่ยมชมและให้ข้อมูลพื้นที่เมืองโบราณโนนเมือง

จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมให้ประชาชนหรือชุมชนเข้าร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณ จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนและองค์กรต่างๆในเมืองชุมแพ มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนให้เกิดความตระหนักในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน มีการส่งเสริมการผลิตสินค้าและจำหน่ายสินค้าชุมชน และส่งเสริมให้มีจิตอาสาชุมชนเพื่อช่วยเหลือในการเยี่ยมชมและให้ข้อมูลพื้นที่เมืองโบราณโนนเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๙ แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์โนนเมือง

^{๕๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๕๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๖๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐ ทหารเรือส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๔.๒.๓ ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

จากการสัมภาษณ์และจัดเวทีร่วมสนทนา ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูล ดังนี้

โนนเมืองมีสินค้าที่สำคัญอยู่หลายอย่าง เช่น วิสาหกิจชุมชนสาโท^{๖๑} การผลิตและจำหน่ายเสื้อผ้าตัดเย็บด้วยมือ^{๖๒} แหล่งปลูกพืชผักสวนครัวที่สำคัญของเมืองชุมแพ^{๖๓} มีพันธุ์ข้าวที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ เรียกว่า พันธุ์ข้าวทับทิมชุมแพ^{๖๔}

จะเห็นได้ แหล่งเรียนรู้อุทยานประวัติศาสตร์เมืองโบราณโนนเมือง ที่มีผู้สนใจเข้าศึกษาหาความรู้อยู่เป็นประจำ จึงควรมีการส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มอาชีพและกลุ่มเกษตรกรที่มีความสำคัญหลายที่ เช่น วิสาหกิจชุมชนสาโท การผลิตและจำหน่ายเสื้อผ้าตัดเย็บด้วยมือ แหล่งปลูกพืชผักสวนครัวที่สำคัญของเมืองชุมแพ มีพันธุ์ข้าวที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ เรียกว่า พันธุ์ข้าวทับทิมชุมแพ เป็นต้น

^{๖๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๖๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๖๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๖๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑ พุดคุยหารือการค้นหาลิขสิทธิ์ที่สำคัญภายในชุมชนเมือง

๔.๓ แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

จากการสัมภาษณ์และจัดเวทีร่วมสนทนา ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูล ดังนี้

ควรมีการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด โดยอาศัยการบูรณาการให้เกิดการมีส่วนร่วม หรือ บวร(บ้าน วัด โรงเรียน)^{๖๕} ควรส่งเสริมโรงเรียนจัดเสริมหลักสูตรให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนมีความเข้าใจแหล่งเรียนรู้อุทยานประวัติศาสตร์เมืองโบราณ^{๖๖} มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองโบราณ^{๖๗}อยากให้มีการเกิดงานบุญประเพณีบวงสรวงเมืองโบราณเป็นประจำทุกปี^{๖๘}

จะเห็นได้ว่า แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีแนวทางการส่งเสริม ดังนี้

๑. การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด โดยอาศัยการบูรณาการให้เกิดการมีส่วนร่วม หรือ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)
๒. ควรส่งเสริมโรงเรียนจัดเสริมหลักสูตรให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนมีความเข้าใจแหล่งเรียนรู้อุทยานประวัติศาสตร์เมืองโบราณ
๓. มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองโบราณ
๔. ส่งเสริมให้เกิดงานบุญประเพณีบวงสรวงเมืองโบราณเป็นประจำทุกปี

^{๖๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๖๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๘ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๖๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๙ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

^{๖๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น” สามารถสรุปได้เป็นประเด็น ดังนี้

๔.๔.๑ ศึกษาบริบทพื้นที่โนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

แหล่งโบราณคดีหรือเมืองโบราณ ตั้งอยู่ในท้องที่บ้านนาโพธิ์ ตำบลชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเดิมบริเวณของเมืองโบราณโนนเมือง เป็นที่ทำไร่ ทำนา ของเกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นป่าอยู่รอบๆ ต่อมาประชาชนในบ้านชุมแพ ได้อพยพออกมาอยู่ตามไร่นา มีการบุกเบิกทางพง ทำให้ป่าที่รก รุงรังหมดไป จึงมีการทำไร่ ทำนาและปลูกพืชผักสวนครัว มีพืชเศรษฐกิจหลายอย่าง ปัจจุบันโนนเมืองได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเพื่อการศึกษาของประชาชนที่ต้องการมาศึกษาหาความรู้ ต่อมาเมื่อกรมศิลปากรเข้ามาดูแล จึงได้แบ่งช่วงพัฒนาการของชุมชนออกเป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์

๔.๔.๒ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

(๑) ด้านการค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชน

เมืองโบราณโนนเมืองเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ควบคู่กับความเจริญเติบโตของเมืองชุมแพ ซึ่งมีการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้น อัตลักษณ์ที่สำคัญจึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชน โดยเฉพาะแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญ ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ยกกระตือรือร้นพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณเพื่อเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือประชาชนที่สนใจ เป็นการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของเมืองชุมแพ ส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีบทเพลงหรือบทกลอน เพื่อให้คนได้รู้จักชุมชนมากขึ้น

(๒) ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

การส่งเสริมให้ประชาชนหรือชุมชนเข้าร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณ จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนและองค์กรต่างๆในเมืองชุมแพ มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนให้เกิดความตระหนักในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน มีการส่งเสริมการผลิตสินค้าและจำหน่ายสินค้าชุมชน และส่งเสริมให้มีจิตอาสาชุมชนเพื่อช่วยเหลือในการเยี่ยมชมและให้ข้อมูลพื้นที่เมืองโบราณโนนเมือง

(๓) ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

จากการสัมภาษณ์และจัดเวทีร่วมสนทนา ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูล ดังนี้

แหล่งเรียนรู้อุทยานประวัติศาสตร์เมืองโบราณโนนเมือง ที่มีผู้สนใจเข้าศึกษาหาความรู้อยู่เป็นประจำ จึงควรมีการส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มอาชีพและกลุ่มเกษตรกรที่มีความสำคัญหลายที่ เช่น

วิสาหกิจชุมชนสาโท การผลิตและจำหน่ายเสื้อผ้าตัดเย็บด้วยมือ แหล่งปลูกพืชผักสวนครัวที่สำคัญของเมืองชุมแพ มีพันธุ์ข้าวที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ เรียกว่า พันธุ์ข้าวทับทิมชุมแพ เป็นต้น

๔.๔.๓ แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีแนวทางการส่งเสริม ดังนี้

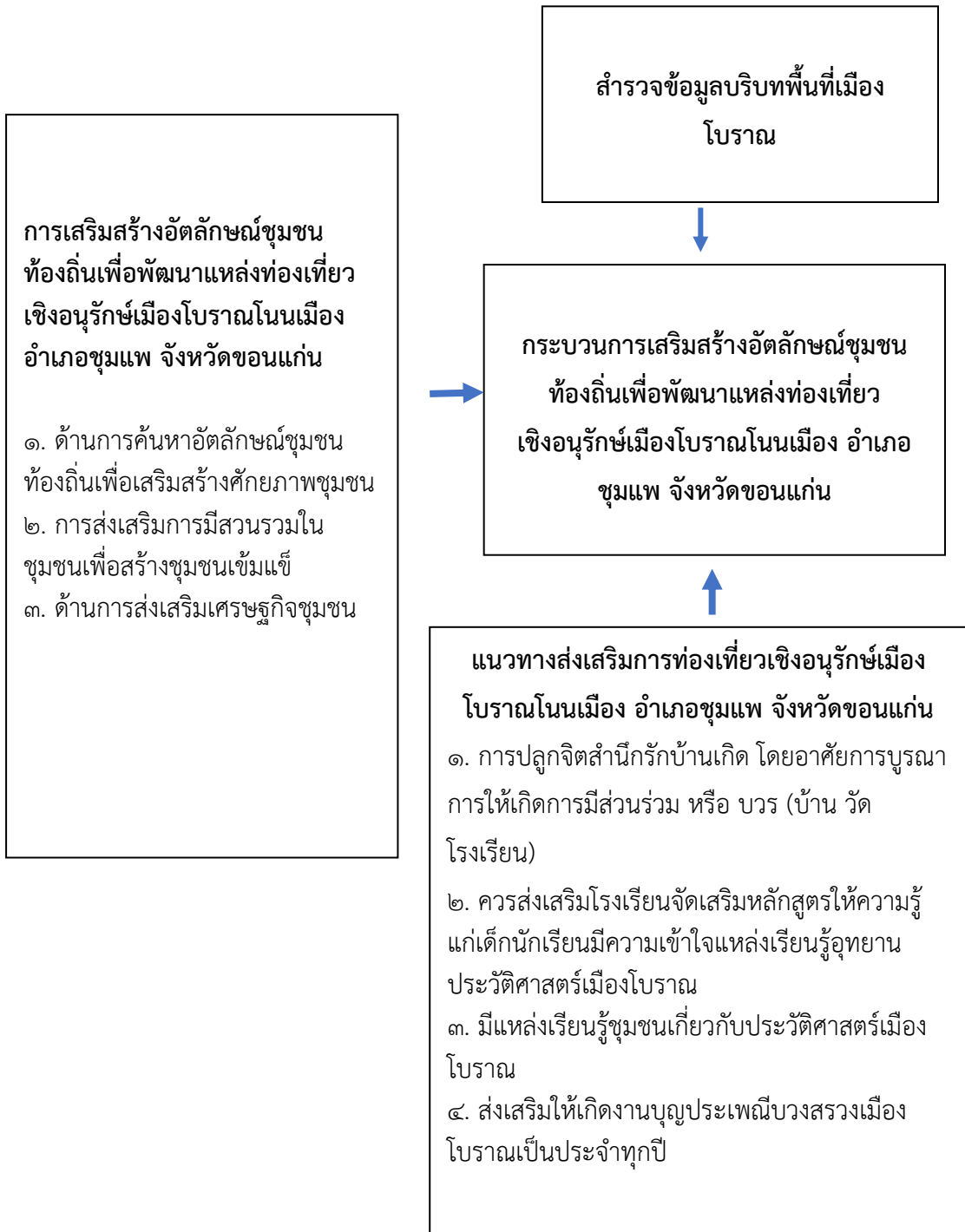
๑. การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด โดยอาศัยการบูรณาการให้เกิดการมีส่วนร่วม หรือ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

๒. ควรส่งเสริมโรงเรียนจัดเสริมหลักสูตรให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนมีความเข้าใจแหล่งเรียนรู้อุทยานประวัติศาสตร์เมืองโบราณ

๓. มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองโบราณ

๔. ส่งเสริมให้เกิดงานบุญประเพณีบวงสรวงเมืองโบราณเป็นประจำทุกปี

ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพ แสดงองค์ความรู้ “กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น” ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ เล่ม ๑๑๔ ตอนที่ ๕๕ ก. ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐.

ราชกิจจานุเบกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐. เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๔๗ ก. ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐.

_____. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐. เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก. ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

โกวิท พวงงาม. การปกครองท้องถิ่นไทย : หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๕๙.

_____. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท., ๒๕๔๕.

เฉลียว บุรีภักดีและคณะ. ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ. เอส.อาร์.พรินต์ติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๔๕.

ชวลิต สละ. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บริษัท วี.พรินท์(๑๙๙๑) จำกัด, ๒๕๕๖.

ชวงค์ ฉายะบุตร. การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง, ๒๕๓๙.

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับ จังหวัด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๕๑.

ธนสวรรค์ เจริญเมือง. การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น : อีกมิติหนึ่งของอารยธรรม โลก. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๘.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. การปกครองส่วนท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๒.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณและคณะ. รายงานการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๖๐.

บุญธรรม นวชนพงศ์. คู่มือการเรียนรู้เกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่อง อบต. คืออะไร. เพชรบุรี: สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๗.

ประหยัด หงษ์ทองคำ. การปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: พีระพินนา, ๒๕๔๑.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒.

พรชัย เทพปัญญา. การปกครองท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๔๓.

พรชัย เทพปัญญา และคณะ. การปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: ป. สัมพันธ์พานิช, ๒๕๔๓.

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. สังคมวิทยาการเมือง. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานา, ๒๕๕๖.

เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่ารอบคุดข้อจำกัด และการ
วิเคราะห์ทางเลือก. กรุงเทพฯ: วารสารพัฒนาชุมชน, ๒๕๔๖.

มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณชลบุตร. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ
กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๔๖.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. การบริหารการพัฒนาชนบท : หน่วยที่ ๑ - ๖. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, ๒๕๔๖.

ลิขิต ธีรเวคิน. การเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.

_____ . วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

วุฒิสาร ตันไชย. การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า,
๒๕๕๗.

สถาบันพระปกเกล้า. สารานุกรมการปกครองท้องถิ่น หมวดประชาสังคมกับการปกครองท้องถิ่น
การเมืองและการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด,
๒๕๔๗ ค.

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. ขอนแก่น: สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ตัวอย่างการดำเนินงานพัฒนาเมือง
นำอยู่ ชุมชนนำอยู่ของหน่วยงานองค์กรส่วนกลาง. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ, ๒๕๔๖.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:
ศูนย์บริการประชาชน, ๒๕๕๒.

สุตาภรณ์ อรุณดี. การเมืองการปกครองไทย. ฝ่ายธุรกิจมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนสุนันทา, ๒๕๕๘.

อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน.
กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภากการพิมพ์, ๒๕๒๗.

อภิชาติ สถิตนิรามัย. รัฐธรรมนูญการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน. เชียงใหม่:
แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

อรทัย ก๊กผล. การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน ใน คู่มือพลเมือง ยุคใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๐.

_____ . การขับเคลื่อนรัฐธรรมนูญ'๕๐สู่การปฏิบัติ: กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง
ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.

_____ . การมีส่วนร่วมของประชาชน ใน การมีส่วนร่วมของประชาชน. บรรณาธิการ โดย พัช
รี สีโรรส. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

อรทัย ก๊กผลและคณะ. การบริหารปกครองสาธารณะการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ ๒๑. ๒๕๕๖.

อุทัย หิรัญโต. การปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓.

(๒) วิทยานิพนธ์:

กัมลาศ เยวะระนิจ. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร”. **ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี, ๒๕๕๘.

คำนึ่ง สิงห์เอี่ยม. รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต. **ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๙.

ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ. “ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชน: มิติโครงสร้างและผู้กระทำการ”. **ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.

เรืองฤทธิ์ คงอยู่. “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นกับประชาชน”. **รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๐.

(๓) วารสาร/บทความ:

ประทาน คงฤทธิ์ศึกษกร. “การประสานงาน”. **ในนิตยสารท้องถิ่น**. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (ธันวาคม ๒๕๖๖): ๔๑.

(๔) รายงานการวิจัย:

ฐิติวรรณ สิ้นธุ์นอก. “การมีส่วนร่วมและเสริมสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์กับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดน จังหวัดหนองคาย”. **รายงานการวิจัย**. หนองคาย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ๒๕๖๓.

ธัชพล यरยงศ์. การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำจังหวัดน่าน. **รายงานการวิจัย**. นครน่าน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๒๕๖๐.

บวรศักดิ์ อูวรรณโน และคณะ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒.

ปรัชญา เวสารัชช. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

ปรัชญา เวสารัชช. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท”. **รายงานการวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระครูโฆสิตวิธานุกุล, ผศ.ดร.และคณะ. “การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ”. **รายงานการวิจัย**. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๓.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. “ศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิทยาเขตอุบลราชธานี, ๒๕๕๖.

พระมหาประกาศิต สิริเมธ (ฐิติปสิทธิกร), ดร.และนายสัญญา สดประเสริฐ. “การสร้างเครือข่าย
จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในการพัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองเชิงพุทธ ในจังหวัด
นครปฐม”. **รายงานการวิจัย**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, ๒๕๖๐.

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลมณี) และคณะ. “การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะและเครือข่ายการ
จัดการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย”. **รายการวิจัย**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ้น) และปาริชาติ วัลย์เสถียร. เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการ
จัดการ. **รายการวิจัย**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๗.

ภัชรบถ ฤทธิเต็ม. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด. **รายงานการวิจัย**.
เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

วันชัย พลเมืองดี. “การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕
เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง”. **รายงานการวิจัย**. พะเยา:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๖๑.

(๕) เอกสารอัดสำเนา:

นภัทร์ แก้วนาค. เอกสารประกอบการบรรยายเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕. (เอกสารอัดสำเนา).

๒. ภาษาอังกฤษ

2.1 SECONDARY SOURCES:

2.1.1 Books:

N. K. Denzin. *The research act*. 2nded., New York: Mc Graw-Hill, 1978.

ภาคผนวก
เครื่องมือในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

*****

แบบสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น แบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (In-depth Interview)

ตอนที่ ๒ บริบทพื้นที่ชุมชนโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๓ กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๔ แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

ดร. ไพฑูรย์ มาเมืองและคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (In-depth Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....
สถานที่สัมภาษณ์.....
วัน เดือน ปี.....

ตอนที่ ๒ บริบทพื้นที่ชุมชนโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างไรบ้าง

ตอนที่ ๓ กระบวนการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

๑. ด้านการค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชน

-----

๒. ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

-----

๓. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

ตอนที่ ๔ แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ
จังหวัดขอนแก่น

*****ขอขอบคุณทุกท่านในการตอบแบบสัมภาษณ์*****

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.ไพฑูรย์ มาเมือง
๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์
๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๙๗ หมู่ที่ ๑๔ บ้านโนนเหลื่อม ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง
จังหวัดชัยภูมิ ๓๔๐๐๐ โทร. ๐๔๔-๐๕๖๐๒๒

๔. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๖๓ : ร.ด. (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น
พ.ศ. ๒๕๕๕ : ศน.ม. (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๒ : ศน.บ. (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๕. ผลงานทางวิชาการ

๕.๑ งานวิจัย

- ไพฑูรย์ มาเมือง. (๒๕๖๒). การส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสารานุกรมเพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาทในเด็กและเยาวชน จังหวัดเลย. รายงานการวิจัย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) (เผยแพร่ใน วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒))
- ไพฑูรย์ มาเมือง. (๒๕๖๓). รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำที่มีต่อการพัฒนาวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ในประเทศไทย. รายงานวิจัย. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) (เผยแพร่ใน วารสาร journal of modern learning development ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๖๓))
- สุนทร ธนศิลป์พิชิต, ปัญญา คล้ายเดช, พระมหานรินทร์ สุรบุญโญ (เอมพันธ์) และไพฑูรย์ มาเมือง. (๒๕๖๓). ความต้องการในการศึกษาต่อหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓.
- ไพฑูรย์ มาเมือง. (๒๕๖๔). อำนวยการประชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนในเขตบึงละหาน อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ. วารสารวิชาการ มจรบุรีรัมย์ (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๖.

สุนทร ธนศิลป์พิชิต, และไพฑูรย์ มาเมือง. (๒๕๖๕). การพัฒนาแนวคิดใหม่ทางการเมืองของผู้นำ
ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑
มกราคม-เมษายน ๒๕๖๖.

๕.๒ การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

ไพฑูรย์ มาเมือง. (๒๕๖๓). การสร้างความเข้มแข็งชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน. วารสาร
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๔
ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓.

ไพฑูรย์ มาเมือง. (๒๕๖๓). อำนาจรัฐกับมาตรการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา
๒๐๑๙ (COVID-๑๙). วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓.

ไพฑูรย์ มาเมือง, สุนทร ธนศิลป์พิชิต และคงฤทธิ์ แข็งแรง. (๒๕๖๓). การสร้างความเข้มแข็งชุมชนกับ
การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน, วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓.

ณัฐมลกานต์ ไชยวิมลสิริ, ไพฑูรย์ มาเมือง, และสุนทร ธนศิลป์พิชิต. (๒๕๖๔). แนวทางการสร้างธรร
มาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารชัยภูมิปริทัศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย (TCI) ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔.

สุนทร ธนศิลป์พิชิต, และไพฑูรย์ มาเมือง. (๒๕๖๕). **การพัฒนาแนวคิดใหม่ทางการเมืองของผู้นำ
ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ** วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑
มกราคม-เมษายน ๒๕๖๖.

๕.๒ บทความวิชาการ

สุนทร ธนศิลป์พิชิต, เรืองฤทธิ์ คงอยู่ และคงฤทธิ์ แข็งแรง(๒๕๖๔). **นวัตกรรมการมีส่วนร่วมทางการ
เมืองของประชาชนในยุคไทยแลนด์ ๔.๐**, วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖
๔.

สุนทร ธนศิลป์พิชิต, อติศักดิ์ จันทไทย, อรุมา รัตนพล (๒๕๖๓). **การพัฒนาชุมชนภายใต้ภารกิจ
หลักขององค์การบริหารส่วนตำบล**, วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๓.

พระวรชาติ ปยุตโต (ทะสา), สุนทร ธนศิลป์พิชิต และอติศักดิ์ จันทไทย (๒๕๖๓). **การมีส่วนร่วมทางการ
เมืองของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น**, วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๓.

อติศักดิ์ จันทไทย, สุนทร ธนศิลป์พิชิต และ อรุมา รัตนพล. (๒๕๖๓). **รูปแบบการเสริมสร้าง
ประชาธิปไตยท้องถิ่นที่เหมาะสม**, วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๓.

ไพฑูรย์ มาเมือง, สุนทร ธนศิลป์พิชิต และคงฤทธิ์ แข็งแรง. (๒๕๖๓). **การสร้างความเข้มแข็งชุมชน
กับการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน**, วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัย
ราชภัฏมหาสารคาม (TCI กลุ่ม ๒) ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓.

สุนทร ธนศิลป์พิชิต. (๒๕๖๐). **การประยุกต์ใช้หลักสันโดษเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต**, วารสาร ศรี
ล้านช้างปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ปีที่ ๓ ฉบับที่
๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐.

